

Эхэ найхан нотагаа эд хамта мандуулаа!

БУРЯАД ҮНЭН

1921 оной
декабриин 21-нээ
гарана

Бүгэдэ
арадай
газетэ

1996
ДЕКАБРИИН
19
Ублэй дунда сагаан
хулана
нарын 10
ЧЕТВЕРГ
гарагай 5
№243 (19583)
Газетын сэн
хэлсээтэ.

БУРГУУЛИНУУДАТ ХЭШЭЭЛНҮҮД ЭХИЛБЭ

Бүхэроссин багшанарай булхаган мүнөө үедэ хэлжэлхөөр. Манай республикын 59 хургуули шалгаанаар хэшээлнүүдэ ябуулнагүй. Банскийн, Прибайкалийн, Захаамнай нагуудай, Гусиноозёрск хотын бүхы шахуу хургуулинууд хаагданхай. Декабриин 17-ной үдэр Улаан-Үдэ хотын хургуулинуудта багшанарай суглаан үнгэргэгдэжэ, Зетскэ районой 10 хургуули, Железнодорожно, Ябрьска районуудай 10-10 гаран хургуулинууд талсаалаа үргэлжэлүүлхэ гэжэ шийдээ. Тийбэшье

ниислэлхотын үшөө 25 хургуули хаагданхай зандаа. Эдэ үдэрнүүдтэ багшанарай сентябрь нарын ажалай салин үгтэбэ. Гадна Буряад Республикын Президент Л.В. Потопов ерэхэ жэлэй январь нарада хургуулинуудай багшанарые захиргаанай амаралгада гаргаха тухай зарлигта гараа табяа. Аяар хоёр нара соо хурагшад номоо үзэхэгүйнэ. Саашадаа хургуулинуудай байдал найжарха гү гэхэн асуудалда харюу үгыл даа.

Е. ЦЫБЕНОВА.

Манда бэшэгдэхэнэй удаа

ШАЛГАЛТЫН ДҮНГҮҮДЭЭР...

Манай газетын октябриин 25-ий 205-дахи номерой 1-дэхи нурта "Мэдэнэ гүт, миинтэ гэжэ хаанаб?" гэжэн материал толилогдоо хэн. Энээн соо Сэлэнгийн зүүн эрьедэ оршодог "Электромашинна" ба шэлэй заводуудай баруун гэхэнэ тобол, абажа ошохон амхартангаа дүүрэтэр миинтэ эрхэйн үмэжэ абаха аргатайг" гэжэ журналист В.Шагдуров бэлтхэн байна. Иймэ мэдээлэлэй толилогдоһоной манда манай редакцияда энэ шаарар Экологийн талаар гэрэнэй комитедэй уһанай болон занганаһанай нөөсөнүүдэй мналта бэсүүдэдг таһагай инспекторнүүд В.Гунова, Ф.Фомина гэгшэд материал бэлтхэбэ. Онсо аюултай байдалай талаар комитедэй, ас ком экологийн, ас нефтеинспекцийн, ас калрыбводой, городской ЭС-эй мэргэжэлтэдхээ үргэдхэн комисси 1996 оной декабрь нарада Сэлэнгийн эрьээр ошохон нефтебазануудые үмэжэжүүлхэн шалгаба. Шалгалтын дүнгүүдээр иигэжэ ирүүлэгдэбэ. "Уретнефтепродукт" концернэ бүлгэмэй Улаан-Үдэ нефтебазада гуд бүридоо 740 кубическа метр сэбэр нефтепродуктуудые хадагалха резервуар бии. 1995-1996 онуудта Самарын заһабарилга-барилгалын талаар тухай үмэжүүлэгдхэн управленийн мэргэжлэн дефектоскопийн үгүүдээр 3 резервуарай мналта хахархан ушарнууд

элирүүлэгдэ. Эдэ дутагдалнуудаа хожомоо заһабарилга хэжэ усадхаһан байна. Нэгэ резервуарайн оёорой хэмнээ үлүүгээр жэбэрхэн байхадань, ашаглалганаа гаргагдана.

Байгша оной сентябриин 26-да энэ нефтебазада түлишэ тоһодолгын хэрэгсэлнүүдээр дүүргэгдэхэнэй резервуарнууд шалгагдана. Түлишэ тоһодолгын нөөсөнүүдээр дүүргэгдэхэнэй илгаатай байгаагүй, ГОСТ-ын эрилтэнүүдтэ харюусама гэжэ тодоруулагдана. Юрэ харахада, амхартануудай эндэ тэндэ гоожохонгэмдэгүүд үзэгдэхгүй.

"Стеклозавод" акционернэ бүлгэмэй түлишэ-тоһодолгын склад, автозанравочна станци Сэлэнгэ мүнэнэй эрьээр нефтепродуктнуудай гарадаг газарһаа тэдоохонуур оршодог юм. Тоһо хадагалдаг газар хангалтагүй байдалтай, энэ мүнэнэй уһа баһал бузарлана. Энэ талаар хэмжээнүүд абтаа, ялашье тохогдоо, зүгөөр ямаршье үрэ гараагүй. "Электромашинна" заводой склад хирниисээр бүтээгдэхэнэй, бетоноор шудхамал шалгагтай юм. Эндэхи склад Сэлэнгэ мүнэниие түлишэ тоһодолгын хэрэгсэлнүүдээр бузарлаха үндэхгүй гэжэ санагдана. Дутагдалын гэхэдэ, энэ склад заводой эзэлдэг талмайн набтар газарта оршодог, тиймэхээ аадар бороогой ороходо уһанда абтагдана. Энэ складые шэнэ газарта түхээрхэ түсэб табигданхай.

ВСЖД-гэй түлишэ хадагалдаг

складта гурбан резервуар бии. Тэдэ 1964 ондо тодхогдонхой, 25 жэлэй туршада ашагладана. Эндэ заһабарилгын хүдэлмэринүүдые үнгэргэхэн тухай гэршэлгэ үгы, мүн лэ резервуарнуудай дефектоскопийн үнгэргэгдөөгүй байна.

Улаан-Үдэн ба сэрэгэй нефтебазануудай түлишэ тоһодолгын хэрэгсэлнүүдые хадагалдаг газарнуудай техникэскэ талаар муу байдалтай болоһонһоо уламжалан, Сэлэнгэ мүнэн эдэ зүйлнүүдээр бузарлагдана гэжэ бидэ тоолонобди.

Сэлэнгэ мүнэнэй эрьээр оршодог Улаан-Үдэн, нефтебазын сэбэр түлишэ тоһодолгын хэрэгсэлнүүдые хадагалдаг паркые түбхын түрүүндэ ондоо тээшэнэ абаашаха, сэрэгэй частиин нефтебазые ондоо шэглэлээр мэргэжүүлхэ, эндэ сэрэгэй техникэ болон сэрэгэй эд зөөри удаан хадагаламжада табиха бааза болгохо асуудалнуудые шийдэхэхэ шухала гэжэ тоолонобди.

Мүнөө дээрээ газар дороһоо гарадаг түлишэ тоһодолгын хэрэгсэлнүүдые хорожо абаха ба эндэхи газарые сэбэрлэхэ хэрэгтэ мүнэнэ гэршэнэ һомолхо асуудал мүн лэ шийдэхэхэ хэрэгтэй. Энэ шухала асуудал шийдэхэйн тула Экологийн талаар республикын гүрэнэй комитет Буряад Республикын Правительствата өһөдэйнгөө дурадхалнуудые эльгэхэнхэй.

Э.ДАМБАЕВА хэлбэлдэ бэлдэбэ.

ХААНА, ХЭДЫНЭЙ ПЕНСИ ҮГЭНЭБ

Декабриин 17-до Буряад Республикын Социальна талаар хамгаалгын министрствэхээ абан мэдээлэлэй ёһоор, Улаан-Үдэ хотын 3 районой ажаһуугшад октябриин 5-6-да үгтэхэ байһан пенсиеэ абажа эхилээ. Республикын хүдөө аймагуудаар октябриин 1-4-дэ үгтэхэ пенсине таража эхилээ. Манай корп.

ЭНЭ ДУГААРТАМНАЙ:

Манай республикада үгытэй ядуу байдалтай зоной тоо 60 процентһээ үзэжэлэхэй

Монгол угсаатанай гэлхэй литературын алтан жасада ороһон суута "Нюуса тобшо", "Гэсэр", "Жангар" болон бусад гайхамшадта бүтээлнүүдые шэнжэлхэн суута уран зохёолшо, эрдэмтэ С.Ш.Ширабон тухай

ЗҮРХАЙ

Ямар үдэрнүүдтэ бисалгал үйлэдэхэб, замда гарахаб...

"ХОДОДОО ХҮЛЕЭН УНШАДАГБДИ"

"Буряад үнэн" сонинийнгоо 75 жэлэй ойтой дашарамдуулан, хэдэн залуу уншагшадта хандажа, газетэ тухай ханамжаяа хэлэхыень гуйбади.

Лариса, оюутан: "Буряад үнэнөө" бидэ ходо хүлеэжэ уншадагбди. Ехэл һонирхолтой газетэ гэжэ ханагшаб. Илангаяа уран зохёолшо, бэлигтэй артистнуудта, мүн бусадшье һонирхомоор намтартай зондо зориулагдана тухай хууданууд маанадта һайшаагдааг. Тийхэдэ залуушуул ба оюутадта зориулагдана "Үүрэй Солбоние", мүн "Толи", "Сэсэг", "Манай нюурай айлан" гэжэн хуудануудые һонирхон уншагшабди.

"Буряад үнэнэйингөө" 75 жэлэй ойн баяраар редакцийн хүдэлмэрилэгшэдые, бүхы уншагшадые амаршална. Түрэл хэлэн дээрэмнай гарадаг ори гансахан хэблэл бүри һонин, уншасатай болог лэ!

Марина, хурагша: "Буряад үнэниие" уншаад, тон һонирхолтой баримтануудые мэдэжэ абахаар байдаг. Үхибүүдтэ зориулагдана "Хонхо", залуушуулай "Үүрэй Солбон" хуудануудые һонирхожо уншадагби. "Толи" - угаа һонирхолтой хуудан юм.

"Буряад үнэндөө" һайн һайханые хүсэнэб.

Түмэн Туяна хоёр, оюутад: "Буряад үнэн" Правительствын

газетэ гэжэ абаһаар ойлгохоор: хамаг зарлиг захиралтанууд, тогтоол, шийдхэбэринүүд тэрээн соо толилогдодог гэшнэ. Олон зохид тусхай хууданууд бии: "Буян", "Толи", "Хонхо", "Үүрэй Солбон"... Гуурһа туршадаг эдиршүүлые дэмжэдэгынь һайшаалтай. Зурхайшын зүбшэлөөр, телевиденийн программаар олонхи зон һонирходог. хургуулийн багшанарта тухаламжа болгожо, уншагшадаа түрүү дүй дүршэлтэй багшанар болон эрдэмтэдтэй үшөө гүнзэгыгөөр танилсуулжа, тэдэнэй элдэб һонирхолтой статьянуудые олоор толилдог болоо һаань, бүри гоё байха һэн. Юрэнхыгөөр хэлэхэ болобол, мүнөө үеын эрилтэнүүдтэ харюусама, боложо байгаа үйлэ хэрэгүүдые тааруу зохидоор харуудаг газетэ гэжэ "Буряад үнэн" тухай хэлэхээр.

Хөөрэлдэхэн хүн бүхэмнай "Буряад үнэнэйингөө" саашанхи хуби заяан тухай һанаагаа зобоно гээд ойлгохоор байба. Буряад залуушуулда хандажа, "Буряад үнэн" сонингоо захитгы гэжэ тэдэ уряална.

Баяр БАЛДАНОВ
хөөрэлдэбэ.

ТҮРЭЛ ТЕАТРТАЙ УРИНА

Лоца Намсараевай нэрэмжэтэ буряад драмын академическэ театр 65-дахи сезонойнгоо түрүүшын премьерэдэ олон тоото хурагшадаа байгша оной декабриин 22-го үдэһын 6 час 30 минутада үзэбэ.

Американ агуу драматург, Нобелин шангай лауреат Юджин О'Ней "Тамын дуран" гэжэн суута зүжэгыге театрай ахмад режиссёр Кондрагьев найруулан табиба. Шэмэглэлыень уран зурааша Доржиев бүтээбэ.

Үнэнэй хамаг бэе эзэлхэн шунал ехэтэ дуран тухай шэнэ зүжэгтэ театрай бэлигтэй артистнууд олоороо хабаадана.

Шэнэ зүжэг харахыетнай уринабди.

Ц. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ.

Юрын хүн: орёо асуудалнууд, онсо бодолнууд

Зуу гаран жэлэй саана агууехэ уран зохёолшо Ф. М. Достоевский бэшэһэн байдаг: "Россида мүнөө юунэйшье тохёолдожо боломоор байдал тогтонхой". Одоол манай үеые элишэлһэн үгэнүүд гэжэ ханагдана. Гүрэн түрымнай хуладаһан, доройтоһон ушарһаа мүнөө одоол иимэ байдал тохёолдоо бэшэ гү?

ГҮРЭН ТҮРЭМНАЙ ХҮНДӨӨР ҮБШЭЛЭНХЭЙ

Бүхы Россин зоной дүрбэнэй нэгэ хубинь-үгытэйшүүл.

Манай республикада үгытэй ядуу байдалтай зоной тоо 60 процентһээ үлүү гаранхай.

9 мянга гаран ажалгүйшүүл бүридхэдэ абгаһан хаа, үнэн дээрээ республикада 65 мянган хүн ажалгүй гээд багсаамжалагдана. Хүгжэнги, баян гүрэнэй эрхэтэд ажалтайл хаа, мүнгэтэй байдаг. Харин манай гүрэндэ ажаллажа байбашье, салин хүлһээ абанагүй бшуу. Социальна байдалай доройтоходо, зоной бэе тамир ехэ хохидолдо ороно. Ухаан бодолой намааруулан үбшэлэлгэ, бөөдэе гар хүрэн хороохо ушарнуудай, мүн уушханай ханяадатай, венерическэ үбшэнтэнэй эрид олошорһониинь энээнине гэршэлгэ.

Хэмнайшье гэгтэ үбдэжэ болохо. Иимэ ушарай тохёолдоходо, сагаан халаадтай эмшэдтэ хандадагбди. Харин хахад жэл шахуу хугасаа соо салин хүлһээ абайгүй, үри хүүгэдэ хүсэд эдээлүүхэ, хубсалуулха аргагүй болоһон эмшэн яагаад үбшэнтэдье хайнаар эмнэхэнь бэ? Больницануудта байһан үбшэнтэндэ хэрэгтэй эм дом, эдэе хоол абаха мүнгэгүй эмшэд яаха болоноб?

Тэсэбэриингэе халахада, элүүрье хамгаалгын халбарин профсоюзай уряалаар 3 миллион шахуу эмшэд бүхы Россин дэбисхэр дээрэ октябрийн 25-һаа ноябрийн 5 болотор буһалгаа хэһэн байна.

12 үдэрэй хугасаада эмшэд ажаллахааа болиходоо, гансал зүрхэнэй хүндэ үбшэнтэниие (инфаркт), мүн түрэхэ эхэнэрнүүдыел аргалжа байгаа.

Ехэ эршэтэй хэмжээ ябуулгануудайнгаа үедэ медикууд засаг баригшадта шанга эрилтэнүүдые табижа, олонингэдэ хандаһан гээшэ: "Арад зоной элүүр байдал аюулда оронхой! Иигэжэ саашадаа ажаһууха аргамнай наһаа. Үлэн хоһон эмшэн яагаад үбшэнтэниие хүсэд аргалхаб?" Нээрэньшье, операцийн үедэ хоһоор харанхалжа унаха туйлдаа хүрһэн медсестранууд ямар аша үрэтэй эмшэлгэ хэжэ байнаб?

Иимэ доройтоһон байдалай эшэ үндэһэн 1990-ээд онуудай эхиндэ, социально-экономическа реформонуудай эхилхэдэ, табигдаһан гээд ханагдана. Тэрэ гэгтһинээ хойшо бидэ, эмшэд, эдэ бүхы бэрхэшээнүүд сэг зуурын үзэгдэл, яаба хэзэбшье гүрэн түрэдэмнай хайн байдал тогтохо гэжэ этигэдэг хэмди. Гэбэшье, жэл ошохо тума байдал найжарагүй, харин удам доройтожол байгаа. Россин Правительство, Президентшье элүүрье хамгаалгын халбариде анхарал хандуулаагүй зандаа. Коррупциин, эдилгэ абалгын "үбшэнтэ" баригдаһан засаг түрэмнай мүнөөнэй шахардуу байдалые хайн тээнэнь хубилгаха арга шадалгүй, хүсэлшьегүй ха даа. "Хүгжэлтын зогсоһон" гэжэ дээрэлхүүтээр нэрлэдэг 1980-яад онуудта элүүрье хамгаалгын халбари долоон дээрэ хайн эрхэ байдалтай хэн.

Һунгалтын урда тээ элүүрье хамгаалгы, мүн бусадшье социальна халбаринуудые анхарха, хүгжөөхэ тухай юунһэньшье ехээр хэлэдэг, уряалдаг, найдууддаг денутадуудшье энээн тушаа ханаагаа ехээр зобонотгүй хэбэртэй.

1997 оной гүрэнэй бюджет баталан абахын тула тэмсэл боложо, гол түлэб Оборонын министерство, Дотоодын хэрэгүүдэй министерство мэтын хүсэтэ албануудта ехээн хуби мүнгэн таһалагдажа үгтэхэнь. Юу хэлэхэб, һүүлэй жэлнүүдтэ МВД-гэй хүдэлмэрилэгшэдэй тоо хэдэн дахин олошороо, тээд гэмтэ ябаданууд үсоорногүй. Харин манай Зэбсэгтэ Хүсэнуудэй түлөөлэгшэд бэлгэ үгы генералуудай ударидалга доро Чечняда панхаруутаад байна бэшэ гү? Социальна халбаринуудые мүнгоор һомололгын хэмжээн жэл ошохо тума доошолно.

Иимэ бюджет баталан абанан Гүрэнэй Дүүмын денутадуудта эшхэбтэр байха ёһотой! Хуули

гаргадаг засагай түлөөлэгшэд аад, арад зондо харша архиин, тамхинай реклама хорижо шадаагүй байһаниинь эшхэбтэр! Энээнһээ гадна элдэб муухайгаар хүниие доромжолон кино-видеофильмүүдые, порнографы хоридоггүй байһаниинь хүлисэлтэгүй.

Засаг баригшадые тусхай эрхэтэ, дээдэ шатын медицинэ хангадаг гэжэ мэдээжэ. Элүүрье хамгаалгын албанай мүнөөнэй байдалые бэе дээрээ мэдэрхын тула тэдэниие тусхай больница, поликлиникэнүүдһээ гаргажа, юрын зоной хандааг районно эмшэлгын зургаануудта эльгээхэ байгаа. Одоол тиихэдэ шуһа мяхаараа ойлгохо, мэдэрхэ һэн. Эдихэ юумэгүй байхада, муул гээшэ аабза, тээд эдихэ зоной үгы болошоо хаа, ямархан бэ?!

Хэрбээ Президент Б. Ельциниие эмшэддэг врачнууд "салин хүлһыемнай дууһан үгэгтэй!" гэгһэн эрилтэ табиад, Борис Николаевиче аргалхаа, операци хэхээс аргаа хаань, яаха һэн хаб?

В. Высоцкийин "Шоно агналга" гэжэ дуунай үгэнүүдые нэлгээд, "Медицинская газета" һониной корреспондент А. Переделкин иигэжэ бэшэһэ:

Эмшэдэй хойноһоо агнуури
Эхилээл мүнөө сагта
Эмшэ зонине һүноохэнь ха:
Гүрэнэй бюджет хаһагдаа,
Салиншье үгы,
Сагаан халаадшье байхагүй...

Би окулист мэргэжэлтэйб. 3 дахи ГАП ай байһан соо нэгэ таһалга арендэдэ абанамди. Поликлиникэмнай заһабарилгада орохо болоод, үни хаагданхай. Энэ таһалга соомнай хүйтэн гэгшэнь аргагүй. Пальтоого үмдөөд, үбшэнтэниие аргалха баатай болоноб. Ная нэгэ эрэ хүн үүдээр шагаагаад, асуубал даа.

— Мужик, врач хаанаб?
Энээдэтэй, уйдхартайшье... Рецент бэшэхэ бланкнуднай дууһаад, шэнээр захиха гэхэдэ, мүнгэн үгы. Простыни, салфеткэнүүдые нэлгэхэ, шэные абаха аргагүйбди. Халаадууднайшье хушаранхай.

Нюдэнэй шэл зүүхэ болоһон үбшэнтэндэ элдэб шэл дурадхахада, зарим зон эгээл үнэгүй, 2300 түхэригэйхиие абаха мүнгэгүй байдаг лэ даа. Харин тиигэжэ манай засаг түрэ түлөөлөгтэ эмшэлгэдэ бүримүһэн орохо тухай хэлсэнэ, юрын зоние наада барина гү гэжэ ханахаар.

1996 оной туршада республикын элүүрье хамгаалгын албанда хэрэгтэй мүнгэнэй оройдоол дүрбэнэй нэгэ хубинь һомологдоо.

Эрэхэ жэлэй бюджет бүри ехээр хаһагдажа, 40 процент эмшэд ажалгүй үлэхэнь. Мэргэжэл түгэс бэлэдхэлтэй, дүрнэлтэй эмшэдээ ажалһаань гаргахын орондо элдэб олон министерствэнүүдэй, нислэлэй ТМО-нуудай, ФОМС-ын хүтэлбэрийн ашарадые үсоорүүлээ болбол, долоон дээрэ бэшэ гү? Жэшэнь, ТМО-гой республиканска управленидэ аяар 120 хүн хүдэлдэг. Зоние эмшэддэггүй, гансал саарһа данса бэшэдэг, районуудай ТМО-нуудһаа элдэб эсын тоосоо эридэг ажалтай эдэ зоной тоо үсоорүүлхэ хэрэгтэй. Уялгата медстархованиин жасануудай (ФОМС) шгат гэжэ айхабтар ехэ! Улаан-Үдэдэ, Каландаришвиалиин үйсэдэ оршодог ганса нэгэ таһантань аяар 116 хүн хүдэлдэг. Эдэнэр бидэндэ орходоо ондоохон ааб даа, сэг соогоо салингаа абадаг, урмануулга гэжэ байдагшье. Иимэ олон чиновнигууд огто хэрэггүй!

80 жэлэй саада тээ ородой агууехэ поэт Александр Блок бэшэһэн байдаг: "Россида мүнөө үедэ чиновнигууд бэшэ, харин эрхэтэд хэрэгтэй".

Энэ хэлээшэнь мүнөөшье хүсэндөө байна бэшэ гү?

Үнэгэрһэн түүхын хэһээлнүүдые одоошье ойлгожо, ухаан гэдхээдээ буйлуулаха, зүбтобшолол хэхэ зон гүбди, али гэбэл хүндэ харша, хүниие хашаһан, доромжолһон гүрэн түрэ байгуулгын хэрэггэ үргэлжэлүүлхэ гүбди?!

Вячеслав МОГЗОВЕВ, врач.

НЭРЭ ТОМЬЁОГОЙ КОМИССИДА БАТАЛАГДАҺАН ОРШУУЛГАНУУ

- А
- Адаптация - дадан тааралдалга.
- Адрес - адрес, хаяг.
- Алтарь - тахилай шэрээ, мандал.
- Альтруизм - боди гэдхэл.
- Аудиенция - бараалхалга.
- Б
- Беженец - тэрьедэгшэ
- Беспредел - эхи захаяа алдагдал.
- Благодеяние - ашата үйлэ.
- Благопожелание - үрээл, тороол.
- Благословение - адис.
- Бюрократ - албан хойрог хүн.
- Бюрократизм - албан хойрог ябадал.
- В
- Взятка - эдилгэ.
- Воёвода - үрлэг, можын ноён.
- Вождь - вождь, ударидагша.
- Г
- Главарь - удамарна.
- Город - город, хото.
- Гостиница - гостиница, зоһод буудал.
- Д
- Дед-Мороз - Дед-Мороз, Саһан үбгэн.
- (Снегурочка - Саһан Хүүхэн).
- Дефицит - 1/ хоморой зүйл;
- 2/ дугагдал, олзон гаргашаһаа бага байла.
- Дискуссия - үгэ буляалдаан, сээс буляалдаан, шойро хаялсаан.
- З
- ЗАГС (Запись актов гражданского состояния) - ЗАГС (эрхэтэ гэр бүлын байдалые гэршэлэлгэ).
- Зал - зал, танхим.
- Заслуженный отдых (выход на пенсию) - наһанай амаралта.
- Зарплата - салин.
- Застой - зогсонги байдал.
- Здоровье - бэелн элүүр
- Здравоохранение - элүүрье хамгаалга.
- И
- Инвестиция - инвестици, (удаан болзороор) ехэ мүнгэ һомоло
- Интеллигент - сэхээтэн, интеллигент.
- Интеллигенция - сэхээтэд, интеллигенци.
- К
- Комитет - комитет, хороон.
- Компромисс - буулануудые хэжэ үгээс ойлголсоон.
- Консенсус - бүгэдөөроо тааран зүбшоорэлгэ.
- Корреспондент - корреспондент, сурбалжалагша.
- Л
- Лидер - хүтэлбэрилэгшэ.
- Льгота - хүнээлэлтэ.
- М
- Мастерство - дээдэ шадабари.
- Мемориальная доска - дурасхаалай самбар.
- Милостынедатель - үгэлитын эзэн.
- Н
- Награда - шагнал, (премия - шан)
- Налог - албан татабари, алба налог, налог.
- Налогоплательщик - налог түлэгшэ.
- Начальник - дарга.
- Номер - номер, дугаар.
- О
- Область - область, можо.
- Образ - дүрэ, түхэл дүрсэ, образ.
- Округ - округ, тойрог.
- Оплата - түлбэри, түлөөһөн.
- Освящение - арамнайлаалга.
- Огчгет - тоосоон.
- Очередь - ээлжээн.
- П
- Повестка дня - (суглаанай) хэлсэхэ зүйл.
- Подание - бадар.
- Подписка (на издания) - захил.
- Пожертвование - үргэл, хандиб, үгэлитэ.
- Полководец - полководец, жанжан.
- Посол - элшэн сайд.
- Презентация - танилсуулга, танилсуулалгын ёһолол.
- Премьера - түрүүшын харуулаалга, премьерэ.
- Приватизация - үмсэлэлгэ.
- Принцип - гол ёһо, заршам.
- Прогноз - тухайламжа.
- Прогноз погоды - уларилай шэнжэ, уларилай тухайламжа.
- Произведение - зохёол, уран бүтээл.
- Р
- Район - район, аймаг.
- Расточительство - гамгүйгөөр гаргашалга.
- Реабилитация - сагааруулга.
- Регистрация - бүридхэдэ абалга.
- Репрессия - хамалган, хардалга хамалган.
- Рынок - дэлгүүр.
- С
- Спонсор - спонсор, үгэлитын эзэн.
- Средства массовой информации - олондо мэдээсэл тараагч хэрэгсэлнүүд.
- Старший группы - бүлэгэй ахалагша (ахамад гэжэ болохогүй).
- Старший лейтенант - ахалагша лейтенант (ахамад гэжэ болохогүй).
- Строфа (стихотворная) - бадаг.
- Студент - оюутан, студент.
- Сцена - сценэ, тайзанг.
- Т
- Телеграмма - телеграмма, сахилгаан мэдээ.
- Термин - термин, нэрэ томьёо.
- Трайбализм - отог шотагаархинаа үлүүсэ дэмжэлгэ.
- Тренировка - хорилго, тренировка.
- У
- Узурнатор - засаг булимгаран абагша.
- Улица - үйлсэ, гудамжа.
- Ф
- Финансирование - мүнгэ зөөрөөр хангалга.
- Фонд - жаса, фонд, ноосэ.
- Э
- Эгоизм - жара амьа харалга.
- Ю
- Юбилей - ой, ойн баяр.

НЭРЭ ТОМЬЁОГОЙ (ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКА) КОМИССИ

Эхнийнш 17, 18-най
Тусхай
Хууданууд

секретарь А. У. Модогоевой "Ленинэй заахан замаар" гэхэн статья эхиэнэ. Тус статья дотор республикымнай арадай ажахын, соёл гэгээрэлэй хүгжэлтэ тобойсо харуулагданхай. Совет засагай үедэ үнгэрхэн 40 жэлэй туршада Буряад оромнай танигдашагүйгөөр хубилхан байна. Промышленностиимнай 200 гаран томо предриятинууд арадай ажахын бүхы продукциян 80 гаран процентые бүтээн гаргадаг болохон. Тэрэ тоодо

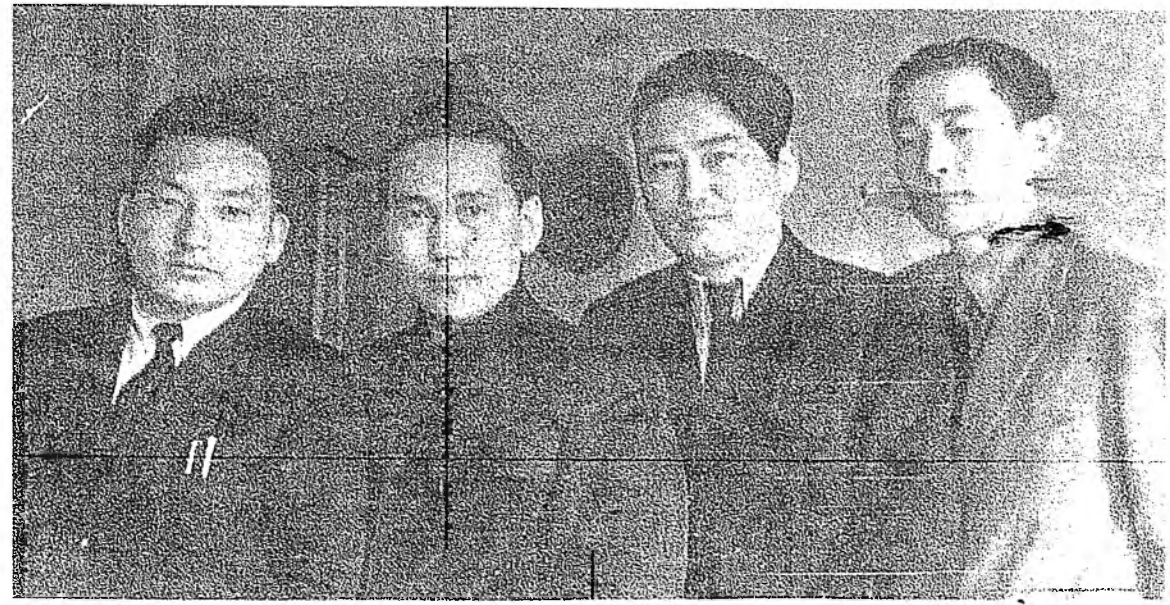
СОЁЛ, ИСКУССТВО. Республика доторнай ниитэ эрдэмэй 600 хургуулида 155 мянган хурагшад хуража байхан. Нүүдэй үедэ нээгдэхэн 12 интернат хургуулинуудта 3 мянган шахуу үхибүүд, хүдэлмэришэн залуушуулай 90 хургуулида 11 мянган хүн хурадаг хэн. 1960 оной урда тээ республика доторнай дээдэ хоёр хургуули (5,5 мянга шахуу оюутадтай)

түрүүшүүд, соёл сурталай хүдэлмэрилэгшэд ороно. Үшөө тиихэдэ республикын предриятинуудта, колхоз болон совхозуудта, эмхи зургаануудта бүхыдөө 834 бүлэг, 1400 гаран пост эмхидхэгдэхэн, тэдэндэнь аяар 13 мянга шахуу арадай хинагнад хабаададаг байгаа. Ноёхоной XX партсьездын нэрэмжэтэ колхозой хиналтын комитедэй хүдэлмэри тухай корреспондент

аймагууднаа ерэлэн багшанар. Н у р г у у л и н у у д а й хүтэлбэрилэгшэд, Москва, Эрхүү, Тува, Яхаднаа ерэлэн эрдэмтэд, Усть-Ордын, Агын округууднаа ерэлэн түлөөлэгшэд ород, буряад хэлэнүүдые заалгын асуудалнуудые зүбшэн хэлсэжэ, энэ хэрэгые саашадань найжаруулха арга замууд туншаа тодорхой, хонирхолтой дурдахалнуудые оруулан байна. Энэ конференци дээрэ багшанарай мэргэжэл дээшлүүлхэ институтай хүдэлмэри шүүмжэлэдэ ороһон юм.

ОЛООН ЖЭЛЭЙ ХУБИЛАЛТАНУУД

н бүхэл хууданууд, очерк болон хууданууд "Буряад үнэн" хуудануудта донхой. 1963 он юрын жэл бэшэ "Буряад үнэн" хонинтой июлиин 6-най 158-дахи Буряадай АССР-эй 40 ойн баярта маданхай. Түрүүшынь анда толилогдохон улаан эхэ плакат. Туг дээрэнэ эй орден, Байгал далайе республикымнай тала нэмжынэ, доогуурнь шленностиин, хүдөө өн, соёл гэгээрэлэй үүлэй дүрэ зурагууд, айнь зүүн талада дээгүүр ийнэй гараар бэшэгдэхэн: томиго эмхи уудтай үшөө болоодүй үдэхэн яһатанда, түрүүн хальмагууд, монголнуудта оорын эмхидхэл (автономито байкануудые) гү, али эмхи зургаануудые) байдалда тааруугаар уха шухала гэжэ эд, (зохихо хуулиин гэдэхэсэн) Паркомнац-аха" гэхэн үгэнүүд...

локомотивууд, вагонууд, оньхото станогүүд, приборнууд, шулуу пүүрхэн, үнгэтэ металл, цемент, шифер, шэл, бетон, ноһон бүд, гугал болон ажаһуудалай бусад олон хэрэгсэлүүд ороһоно. Нүүдэй хэдэн жэлэй туршада хүдөө ажахымнай шууд түргөөр хүгжөөгдөө. Малай тоо толгойн олошоролго: нүүдэй арбан жэлэй туршада хонидой тоо 900 мянганһаа 1 миллион 800 мянганда хүрөө. 1953 ондо 18,5 мянган тонно мяхан бэлдэхэгдэхэһаа, 1962 ондо 39,3 мянган тоннодо, хүн - 30,5 мянганһаа 76,8 мянган тоннодо, үндэгэн - 4,6 миллионһоо 16,7 миллиондо, ноһон - 1357-һоо 4.724 тоннодо хүргэгдөө.

багшанарай, хүдөө ажахын институт байхан. 1963 ондо 4 институт бин болоод 8 мянга шахуу оюутадые хургажа байхан. Эрдэм шэнжэлгын 9 эмхи зургаан хүүдэнэ. Эдэ институт болон эмхи зургаануудта 700 шахуу эрдэмтэд, тэрэ тоодо эрдэмэй 5 доктор, 185 кандидат хүдэлжэ байгаа. "ОЛОНОЙ НЮДЭН ХУРСА" гэхэн хуудананда партипо-гүрэнэй хиналтын комитет болон постнуудай хүдэлмэри харуулагдана. Хиналтын комитедүүдэй хүдэлмэрид үргэн олонинтэ зон хабаададаг хэн. Республика дотор байгуулагдаһан хиналтын 16 комитедэй бүридэдэ олонинтын 130 түлөөлэгшэд, ажалай

Болхоевой бэшэхэн статья хонирхолтойгоор уншагдана. "ШОГ ЗУГАА, ШОРОН ҮГЭ", "МАРХАЙН АША ТАРХАЙ" гэхэн гаршагууд доро ажал хэхэ дурегүй архиннад, халихай һаан ябадалтан, мэхэшэд, хулгайшад хурсаар шүүмжэлэгдэдэг, олонинтын дунда элишлэгдэдэг бэлэй. СОЁЛ БОЛОН ИСКУССТВО хүгжөөлгын, хургуулин ажабайдалай асуудалнууд орхигдонгүй онсо анхаралда абтаһан зандаа байһаниинь харагдана. Республикын хургуулинуудта буряад болон ород хэлэнүүдые заалгын асуудалнуудта зориулагдаһан эрдэмэй-практическа конфе-ренциин материалһаа хонин. Республикын бүхы

ХҮРШЭ МОНГОЛ ОРОНТОЙ хани нүхэсэлэймнай хэды ехэ, хэды үргэн байһанаар омогорхонгүй аргагүй. Ажахын элдэб асуудалнуудаар, малай үбэлжэлгэ, тэжээл буйлуулага, тариа хуряалгаһаа эхилээд, уран зохёолшодой, журналистнуудай уулзалга, партийна, профсоюзай хүдэлмэрийн дүй дүршгэл андалдан абалсалга хүрэтэр ямар ехэ харилсаа холбоотой байһан сар гэшсэб. Сэлэнгэаймагай "Сүхбаатрын туг" гэжэ хонинтой малай журналистнууд харилсаа холбоотойгоор ажалладаг, андалданай хуудана толилжо, арад зонойнгоо ажабайдал, ажал хэрэгүүдэй амжалтануудтай уншагшадаа танилсуулдаг бэлэйбди. "Буряад үнэнэй" 1963 оной августын 30-най дугаарта монгол нүхэдэй бэлдэхэн, "Сэлгээхэн Сэлэнгын дуулимханда сэдхэлэй нүхэсэл халбарна" гэхэн гаршатай хуудананда толилогдохон монгол поэт Г. Ахамсүрэн гэгшын, имэ нэе шүлэг аха дүү арадуудай таһаршагүй хани нүхэсэлэй гэршэ боложо үгэнэ:

ТҮМЭР ЗАМ
Уудам орон соогуур
Уула, уһа губние галалаад,
Түмэр зам зурын ялалаад,
Түргэн поезд шуумайн гарана.
Энэ хадаа аха дүүгэй
туһаламжа -
Энхэ гайбанай арюун зам.
Энэ болбол хани барисанай
бэлэг
Эхэ оройоймни жаргалай зам.
Б. ДАШИЕВ,
Россин Федерациин соёлой
габьяата хүдэлмэрилэгшэ,
дайнай болон ажалай
ветеран.
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: (зүүн гарһаа)
журналистнууд П.Халтанов,
Б.Дашиев, И.Очиров,
Б.Цыремпилов.
(Гэр бүлын альбомһоо).

Тоо, баримтанууд юу харуулнаб?

ДОРОЙТОЛГЫН "ДОЛГИНДО" НЭШҮҮЛҮЭЭР

элгүүрэй харилсаанай "дошхон долгиууд" хэрэгэй, үйлэдбэрийн алье, зоной социальна алье хүндэхэнөөр жа, хамаг юумэндэ үй хубилаата оруулан. Энэнь, республикын үй аймагуудай мүнөө социальн-экономическа алье абаад үзэе. Шышленна болон хүдөө үйлэдбэрийн долоогүй, зонийн үй муудаагүй аймагыг үйт. андаа яһала хүгжэнги, промышленна, барилгын он предриятинуудтай уула бүришые ехэ тологдо ороо. цысын, Хяагтын, цысын, Захааминай уудта промышленна бэрилгэнэ эрид болоо, зарим риятинуудынь додохо туйлдаа хүрөө. үйлбал, Кабанскын эдэ үйлэдбэрийгэ эрид цемент үйлэдбэрийгэ процент, картон бүтээн ага - 51, барилгын модо соруулага - 7 процентээр болоо. Доломит шулуу

абадаг, тракторай прицеп бүтээдэг, модо бэлдэхэдэг, болбосоруулдаг. Загарайн аймагай предриятинуудта үйлэдбэрийн хэмжээн ехээр доошоо унаа. Нүүдэй үедэ Захааминай аймагай Зэдын комбинат ажаллаа зогсоогоод байна. Тэрэшлэн урдандаа эдэ аймагуудта эдэе хоолой зүйлнүүдые, илангаяа тоһо, зөөхий, мяхагоригой буйлуулан гаргадаг промышленность үйлэдбэрийе эрид хороогоо. Энээнэй гол шалтагаан юуб гэхэдэ, илангаяа түүхэй эд багаар абтадаг, бэлэн продукцияше ехээр худалдахын аргагүй болоод байхадань, олон предриятинууд зарим үйлэдбэрийе зогсоохо, хэмжээнь бага болгохо баагай болоо. Энээн дээрэхээ эдэ аймагуудта хүн зонинь гол түлэб тэдэл предриятинуудта хүдэлжэ, хоолойгоо тэжээдэг һаа, мүнөө олонхиин ажалгүй болоод, социальна байдалые улам хүндэ болгоо. Мүнөө Кабанскын райондо хүдэлжэ шадахаар, өөһэдөө хоолойгоо тэжээхээр бүхы зонийн 2,9 процент ажалгүй, Загарайн, Захааминай аймагуудта тэдэн

6,5-7,5 процентдэ хүрэнхэй. Гэхэтэй хамта, түрүүнэй гол түлэбхүдөө ажахы эрхилдэг, хэр угһаа хойшо экономика талаараа гээгдэнги тоотой, аймагуудшые баһал хүндэ байдалда ороһоор. Эндэ промышленна бүхы продукциян үнэ сэнгүүдэй нула табигдахада, хүдөө ажахын эдэе хоолой зүйлнүүдые үйлэдбэрийжэ урагнаа ябахын аргагүй болоо. Тусхайбал, 1991-1995 онуудта промышленна продукциян оптово сэнгэй 10.353 дахин дээшлээд байхада, хүдөө ажахын түүхэй эд, эдэе хоолой зүйлнүүдэй сэн оройдоол 1205 дахин дээшлээ. Энээн дээрэхээ хүдөө ажахын үйлэдбэри гарза ехэтэй боложо, продукция абалга бага болгодоо, адууһа малай тоо толгой эрид хороогодо. Бэшүүрэй, Ивалгын, Кабанскын, Тарбагатайн аймагуудта - мяха, Баргажанай, Зэдын, Захааминай, Ивалгын, Хэжэнгын, Хурамхаанай, Сэлэнгын, Түнхэнэй аймагуудта - нү үйлэдбэрийгэ туйлай ехээр доошолоо. Адууһа малай тоо толгой хаа хаанагүй ехээр хороно. Жэшээнь, республика соо гансахан хонидой тоо энэ

таба-зургаан жэлдэ 58 процентээр үсөөрхэн байна. Хүдөө ажахы гансанье доройтолгодо ороод байна бэшэ, тэрэнэй саашанхи үйлэдбэрийн үндэнэ хуури, үргэдхэгдэхэ арга боломжонь халажа эхилбэ. Түбхын түрүүн аймагуудай ажахыннуудта хүдэлгэгдэхөөр трактор, машинануудын жэл бүри үсөөрнэ. Хурамхаанай, Загарайн, Ивалгын аймагуудта тракторнуудын - 1990 онойхиноо 55-һаа 70 хүрэтэр процентээр үсөөн болоо. Энээнэй хажуугаар минеральна үтэгжүүлгэ эдүүрийн газарта багаар оруулагдана. Тийгэжэ таряалан, сабиалангай үржэл жэл бүри муудана, техникын улам хуушархада тэрэ ёһоор эдүүрилэгдэхэсэье болино. Эдэ бүхы доройтолго, доошололгонууд аймагуудай хүн зоний социальна байдалда сэхэ нүлөөлнэ. Аймагуудта олохон нотагуудай багахан хургуулинууд, фельдшерскэ пунктнууд, библиотекэ болон клубууд хагданхай. Зондо түдбэритэй хангалганье хүргэгдэхэе божио байна. Үнэ сэнгүүдэй ехэ болоходо, зоной

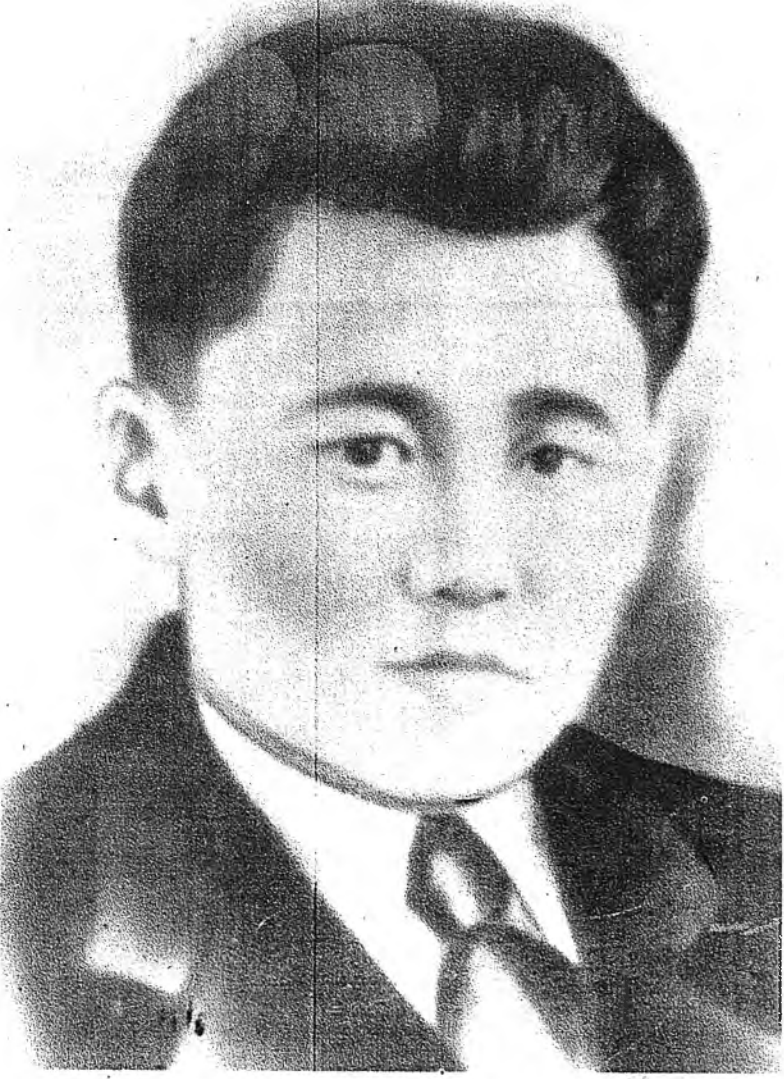
хэрэглэмжэ хангалгын хүдөөгэй комбинадууд хуу шахуу хаагдаа. Социальна болон соёлой хангалгада бюджетдээ мүнгэн улам бага үгтэдэг боложо байнхай. Олон зоной ажаһуудаг Ивалгын, Хяагтын, Прибайкалийн, Тарбагатайн аймагууд экономика үндэнэ хуураар тулюур дээрэхээ бюджетэ, ашаг олзо оруулнагүй, хэлэн гаргашаяа харюулнагүй. Тобшолон хэлэбэл, хүдөөгэймнай аймагуудай социальн-экономическа байдал хүндэхэн, гайтай ехэ доройтолгодо ороолдаа. Имэ тулюур байдалһаа гарахын тула аймаг бүхэн өөһэдүн тодорхой программа зохёохо, тэрэшлэн бүхы орон соо, мүн республикадашы аграрна шэнэ политика баримталжа, тэрэн соо түбхын түрүүн хүдөөгэй аймагуудай аша тунье, саашанхи ажабайдалые харалсаха шухала болоно. П. ХАНДУЕВ, Буряад Республикын Статистикын талаар хорооной Региональнэ статистикын управленийн начальник.

ХЭРЭГТЭЙЛ ХҮБҮҮДЭЙМНАЙ

"Буряад үнэнэй" 75 жэлэй ойдо

НЭГЭН БАЙГАА

Суута уран зохёолшо, эрдэмтэ Санжижаб Ширапович Ширабон 1930-1931, 1933 онуудта "Буряад-Монголун үнэн" газетын редактор байһан юм. Эдэ үдэрнүүдтэ тэрэнэй түрэнһөөр 90 жэлэй ой гүйсэхэнь. Байгша оной декабриин 19-дэ, 15 сагта Үндэһэтэнэй библиотекин танхим соо тэрэнэй зохёохы ажалда зорюулагдаһан эрдэмэй конференци үнгэргэгдэхэнь. ★ ★ ★

дай полинууд дээрэ боложо байгаа асари ехэ хубилалтануудые урда дүүрэнээр, үнэн сэхээр харуулжа шадаһан, үе сагайнгаа үндэр эрилтэдэ хүрэнэн ёһото революционно ба уран найханайнгаа талаар бэлиг шадабаритай зохёолнуудые хаягн сагуудта бэшэхэ байна".

Эдэ мүрнүүдын өөрын ажаһууһан оршон байдалай, гүрэн түрын байгуулагдаһан эрилтэдэ харюусадаг, үзэл бодолдон таарадаг байгаа.

Үнэн дээрэ Совет засагай тогтоогдоһоной удаа асари ехэ хубилалтануудһаа буряад дайдын тухал шарайн нилээд хубилһые буруушаахын аргагүй.

Харин мүнөө сагай байдалай эрилтээр үнгэрһэн үеын литературы шэнжэ шанарые шудалжа, хараадаа абаад, дутагдалнуудыень олоходо, бэлэн ааб даа.

Гэбэшье тэрэ сагай зохёолшодой болон литература шэнжэлэгшэдэй буряад арадайнгаа ажабайдалые үнэн зүбөөр харуулжа, үндэрһэн соёлынь хүгжөөхэ талаар хэгдэн оролдогһон сэнгэй. Тэдэнэй өөрынгөө үе сагые зүбөөр харууһан зохёолнуудынь ашаар манай үетэн болон ерээдүймнай уг гарбал түрэл арадайнгаа урданай байдалтай, соёлтой, хэлэ бэшэгтэй, ёһо заншалтай, ажабайдалай бэшэнь зүйлүүдтэй найнаар танилсажа, саашаа хүгжөөхэ арга боломжтой.

Гэхэтэй хамта С.Ш.Ширабоной буряад уран зохёолой Октябрийн хубисхалһаа урда тээ эхитэй байһан тушаа дурдаһыень найшаамаар.

Юуб гэхэдэ, Октябрийн хубисхалай хүг зониёе гэгээрүүлһэн үргые улам үргэдэхые оролдожо, шэнэ засагта хаймһараад, өөрынгөө хубийн хэрэгүүдые найжаруулахаа ханан зарим эрдэмтэд ба гүрэн түрын дарганар буряад арадые урдандаа үзэг бэшэггүй, харанхы муһаг байгаа гэжэ бодото байдалые хазгайруулан хэлэгдэхые С.Ш.Ширабон буруушаагаад байгаа.

Монгол угсаатанай дэлхэйн литературы алтан жасада ороһон суута "Нюуса тобшые", "Гэсэрье", "Жангарые" болон бусадшые гайхамшагта бүтээлнүүдые зохёоһыень арсахын аргагүй.

Удаань Санжи Ширабоной литературы теорийн болон шүүмжэлэлгын асуудалуудаар гансашы ородоор бэшэ, харин буряадаар бэшэндэн үндэр сэргэлтэ үгэмөөр.

Түрэлхи хэлэндэмнай литература шэнжэлгын терминүүдые үсөөн гээ һаа, алдуу болохогүй. Энэһнээ дулдыдажа, буряадаар литература шэнжэлгын хүдэмэринүүдые бэшэхэнь хүндэ хүшэршые һаань, С.Ш.Ширабоной шэнэ үгэнүүдээр буряад арадайнгаа үгын сэнгые баяжуулан, үндэрһэн хэлэн дээрэ шэнжэлгэнүүдые бэшэхыень найшаамаар.

Саашаа тэрэнэй 1934 ондо үнгэргэгдэн республикын уран зохёолшодой түрүүшын съезд дээрэ хэһэн "Буряад-Монголой литературы мүнөө үеын байдал болон саашаагы зорилгонууд" гэхэн элдхэм олондо найшаагдаһан юм. Тус элдхэлынь үндэрһэн литературадамнай

социалис реализмын ёһо заншалы нэбтэрүүлхэ, дэлгэрүүлхэ ушарта горитойгоор нүлөөлнэ.

А.М.Горькитой гэртэнь уулзажа, реализмын онсо шэнжэ шанар тухай найса зүбшэл абаһан элдхэлшын хөөрөөнэй буряад уран зохёолшодто туһа хүргэнэһинь арсаагүй.

Хубисхалай үүлээр социалис реализмын дэбжэхэ үеэр тэрэнэй ёһо заншалынь баримтадаггүй бүтээлшэдэй дэмжэгдэнгүй, зохёолнуудайнь хэлэгдэнгүй байдаг ушартай тохёолдогынь али олон байгаа.

Дараань 1936 ондо Мийск хотодо үнгэргэгдэн СССР-эй Уран зохёолшодой холбоной правленийн пленум дээрэ национальна литературануудай харилсаа холбоо харууһан гүнзгы урхатай элдхэлынь шагнагшадые һонирхуулаа бэлэй.

Гэхэшэлэн С.Ш.Ширабоной үндэрһэн литературынгаа хүгжэлтын шатануудые, шэглэнүүдые үнэн зүбөөр тодорхойлоод, арад зоноо уран зохёолой ашаар хүмүүжүүлхэ, хүгжөөхэ хэрэгэй түлөө тэмсэлэн габыаан ехэ.

Гадна уран зохёолшодой бүтээлнүүдэй дугуу лундануудые шүүмжэлэлгын сэхээр заажа үгэнэһинь найшаалтай.

Мүнөө зарим залуу бэшээшэдэй бэе бэе магтаханаа бэшэ, зохёолнуудаа муртэйгөөр шүүмжэлэлсэдэггүй байһанинь харамтай.

Улам найн шанартай зохёолнуудай бүтээгдэхэ ушарта бодото литература шүүмжэлэлгын аргагүй туһатайнь хэлсээнгүй.

Саашалан хэлэхэдэ, С.Ш.Ширабон зохёохы ажалынгаа түлэг дулда хори гүрэнэй тагнуулан, панмонголой үзэлтэн, арадтаа харша буһалгаа үүсхэхэе һанаһан националист гэхэ мэтээр хардуулаад, 32 наһатайдаа амияа таһалууһан байна. Тэрэ уйдхартай ушар 1938 ондо болоо һэн.

Дурдагдаһан хэрэгы сагта зохёолшын бүтээһэн олон тоото статьянуудайнь, 64 гар бэшэгүүдэһинь усагдаһыень ехэл шаналмаар.

Тийгээд 1957 ондо тэрэнэй гэм зэмгүй байһанинь элирүүлэгдэжэ, нэрэн сагааруулагдаа бэлэй.

Санжижаб Ширапович Ширабон ажабайдалдань, зохёохы ажадан зорюулагдаһан Ц.Г.Галсановай, И.М.Мадаановай, В.Токтохоевагай, А.Содномовой баян ба хоморой баримтануудай үндэрһэн дээрэ бүтээгдэнэ статьянууд соо тэрэнэй үргэн дэлисэтэй, урагшаа һанаатай, үндэр бодолтой, арад зондоо туһатай байһан тухай зүбөөр харуулжа шадаһыень найшаамаар.

Иимэ суутай, Буряад орондоо хэрэгтэйл хүбүүдэй нэгэн байһан хүнэй габыае арад зонмай мартахагүйл, толилогдоһон олои тоото ажалнуудтань бүришые үндэр сэргэлтэ үгэхэл.

С.Ш.Ширабоной нэрээр түрэл нотагайнь нэгэ гудамжые нэрлэбэл, зохисотой байгаа.

Шираб-Нимбу ЦЫДЕНЖАПОВ, хэлэ бэшэгэй эрдэмэй доктор, профессор, Буряад Республикын эрдэмэй габыата ажал ябуулагша.

ШАГНАЛ

Дэлгүүрэй харилсаануу шэлжэн оролгын үедэ үйлэриие хубилган хүгжөөлгэ габыатай байһанайнь түү Буряад Республикын Президент 1996 оной декабриин 10-й Зарлигаар республикын промышленна предпрятий дай олзын хэрэг эрхилэлэ эмхинүүдэй хүдэмэрилэгшэ Буряад Республикын хүндэ нэрэ зэргэнүүдые олгобо гэжэ "Буряад Республикын габыата инженер"

Климов Фёдор Фёдорович - Улаан-Удын локомотив-ва заһабарилгын заводой ахэ конструкторай орлогшо.

Поспелова Алевтина Владимировна - "Бурятмясопром" гэжэ акционернэ бүлгэмэй ахэ технолог.

"Буряад Республикын агропромышленна комплексын габыата хүдэмэрилэгшэ"

Цой Илларион Максимович - "Газар" гэжэ таряаша фермерэй ажахынудай нүүхэй соведэй түрүүлэгшэ.

"Буряад Республикын хангалын албанай габыата хүдэмэрилэгшэ"

Скопсырская Анна Сергеевна - хизаарлагдамал харюусалгатай "Разнооптторг" гэжэ бүлгэмэй директор.

"Буряад Республикын габыата барилгашан"

Щеголев Сергей Михайлович - "Стройкомплект" гэжэ акционернэ бүлгэмэй генерал директор.

Дэлгүүрэй харилсаануу шэлжэн оролгын үедэ үйлэриие нарижуулан хүгжөөлгэ амжалтануудые туйлаһанай түлөө Буряад Республикын Президент 1996 оной декабриин 10-най Зарлигаар республикын промышленна предпрятий дай болон олзын хэрэг эрхилэлэ эмхинүүдэй хүдэмэрилэгшэдые Буряад Республикын Хүндэлэлэй грамотаар шагнагбэл:

Гершман Григорий Абрамович - "Улаан-Удын нүүрһонь дожоруулагдамал колон гэжэ хизаарлагдамал харюусалгатай бүлгэмэй генерал директор.

Григорьев Сергей Александрович - "Бурятлес" хангал худалдалгын фирмэ" гэжэ акционернэ бүлгэмэй таһааччы начальник.

Григорьева Надежда Николаевна - Улаан-Удын "Теплоприбор" гэжэ акционернэ бүлгэмэй таһааччы орлогшо.

Нагаева Надежда Михайловна - "Буряадай пивз" гэжэ акционернэ бүлгэмэй лабораторийн начальник.

Нифонтов Александр Григорьевич - "Байкал-Азия-Свис" гэжэ хизаарлагдамал харюусалгатай хамтарал генерална директор.

Банкын эмхи зургаануу үни удаан саг соо эдэ үүсхэлтэйгээр хүдэмэрилэгшэһэнэй түлөө Буряад Республикын Президент 1996 оной декабриин 10-най Зарлигаар "Бурятский инновационный коммерческий банк" гэжэ акционернэ бүлгэмэй ахэ мэргэжэлтэ Некрасова Екатерина Ильичичнае Буряад Республикын Хүндэлэлэй грамотаар шагнаба.

М АНАЙ республикын олонийтэ Буряадай элитэ уран зохёолшо, литература шэнжэлэгшэ Санжижаб Ширапович Ширабоной 90 жэлэй ойе үргэнөөр тэмдэглэжэ байна. Тэрэ 1906 ондо Загарайн аймагай Арахэжэ тосхондо түрэнэн юм.

Бага наһанһаа хүбэлгэн хүбүүн Ташаланай хүдөө ажахын миссионерскэ хургуули дүүргэмсээрээ, ажаллажа эхилээ һэн.

Нүүдэнь багшын курса болон Зүүн зүгэй арадуудай коммунистическэ университет түгсэхөөд, олон харюусалгата тушаалнуудта хүдэлөө.

Тэрэ буряад, монгол, ород болон немец хэлэнүүдые эрхимээр шудалһан намтартай. Тиймэһээ багшаар, оршуулагшаар, редактораар, комсомолой секретаряар, эрдэмтын хүдэмэрийдэ амжалтатайгаар ажаллаа.

Тусхайлбал, Эрхүү хотодо ород хэлэн дээрэ хэблэгдэдэг "Зүүн Сибириин комсомолец" гэжэ газетын редакторай тушаалда томилогдож, нилээн удаан ажаллаад, гүрэн түрын зүгһөө найшаалда хүртэнэн гэшэ.

Гадна тон эдэбхитэйгээр хамтын ажалда хабаадаг ушарһаа С.Ш.Ширабоной 1930 ондо Сибириин делегацийн бүридэлдэ орожо, Монгол Улсгай хубисхалта намай VIII хуралда хабаадалсаһыень тэмдэглэмээр.

Мүн "Буряад-Монголой үнэн" газетын редактораар ажаллахадаа, өөрыгөө гансал найн талаһаа энэ зохёолшо харуулжа, эмхидхэхэ шадабаритай байһанаа гэршэлээ.

Тэрэл үедэ С.Ш.Ширабоной оронойнгоо зохёолшодой съезддэ хабаадалсажа, эгээл дээдэ зургаанайнь правленийн гэшүүнээр һунгагдаһыень дурдамаар.

Мүн тэрэ Буряад-Монголой

гүрэнэй соёл шэнжэлхэ институт, мүн Буряадай Уран зохёолшодой холбооны эмхидхэхэ хэрэгтэ нилээд хубитаяа оруулаа.

Илангаяа Ленинградта гурбан жэлэй туршада эрдэм мэргэжэлээ дээшлүүлһэнэйнгээ удаа Буряадай хэлэ, литература болон түүхын институтай директорэй тушаалда томилогдоходоо, Санжижаб Ширапович эрхим шанартай эрдэм шэнжэлгын хүдэмэринүүдые бүтээгээд, буряад литература шэнжэлгын эхин бүвэри табигдадай цэгэн болоо.

Тэрэнэй шэнжэлхы хүдэмэринүүд соо буряад литературынын хүгжэлтын шэглэл болон бусад асуудалнууд гүнзэгыгөөр, дэлгэрэнгыгээр шудалагдаа. Тийн тэрэ Буряадай бэлигтэй уран зохёолшод Б.Барадин, Х.Намсараев, Ж.Тумунов, Ц.Дон, Солбонэ Туя, Мүнхэ-Сарыдаг, Б.Абидуев, Д.Дашинмаев гэгшэдэй зохёолнуудта онсо анхарал хандуулжа, гүнзэгы урда шанартай статьянуудые бэшээ һэн.

Зүгөөр С.Ш.Ширабоной өөрынгөө үе сагай нүлөө доро түрэлхи литературадамнай ангиин тэмсэлэй темын гол һуури эзэлжэ, бүри түргэнөөр ба элээр харуулагдаха байһан тухай бэшэгдэгһынь арсалдагтайшые гэлгэй.

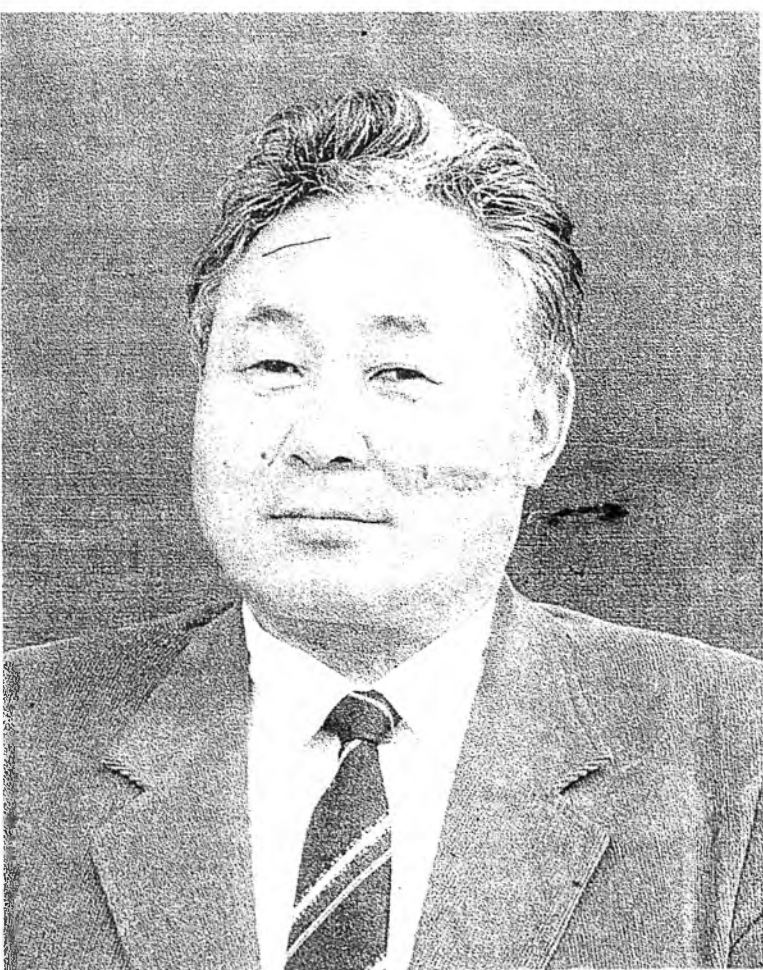
Баһал иимэ асуудалнуудые эли тодоор тодорхойлон харууһан, 1934 ондо "Сибириин совет энциклопедидэ" хэблэгдэн буряад уран зохёол тухай статья соогоо С.Ширабон иигэй бэшээ һэн: **"Марксистско-ленинскэ үзэл бодолоо хүмүүжүүлжэ, уран зохёолдо партиин ябуулжа байдаг генеральна хараа түсэб наринаар шудалжа, зохёон байгуулхы ажалдаа нэбтэрүүлжэ байһан буряад уран зохёолшод Совет Буряадай промышленна шэнэ барилгатууд болон колхоз, совхозуу-**

Буряад Республикын эрдэмэй габьяата ажал ябуулагша, хүдөө ажыхын эрдэмэй доктор, Эрдэмэй ба искусствын Петровско академиин академик Цыден Хутанович ЦЫБЖИТОВЭЙ 60 наһанай ойдо

ХҮСЭН ТҮГЭС, БЭЛИГ ДҮНДАА

ЭЭДЭ-ХЭЖЭНГЫН сомоной Хоорхэ шотагай урда зүгтэнь голый эрьедэ анхан гүүртэ байхан хал-га гэжэ нэрлэгдэһэн анхайхан газарта 1936 декабриин янгина-йтэнэй үедэ Хутанай Цэдэй бүлэдэ Цэдэн түрбэ.

жаргал эхилдэг бэлэй даа. Эжынэрнай хүеэ бүхэлэ хүнидөө машинадажа, зөөхэйгөө гостогор үндэр һабанууд соо бүлэжэ, тоһон болгожо хонохо.

Наһанайнь хани нүхэр Галина сөөрхэн сагахан урихан шарайтай эхэнэр айлашадаа хүндэлнэ, хөөрнэ. Үнэр бүлын эхэ боложо, марьяатайшаг болоошье һаа, зулгыхан зангаараа хонтоо зугаа дэлгээнэ.

Сэдэма басаганиинь врач мэргэжэлтэй, хоёр хүүгэдтэй. Арьяа хүбүүниинь хүдөө ажыхын институт дүүргэһэн, экономист мэргэжэлтэй. Бишыхан басаганай эсэрэ.

Хөөрэддөөр һуугарнай, зээ басаганиинь, 11-12 наһанайнь ха гэжэ тухайлааб, орожо ербэ. "Ягаааш эжидэш адли басаган гэшэб. Эжыеш хараһан шэнгил", — гэжэ Сэдүүхэйдээ хэлэхэ зуураа элдэб олон бодолнууд хүрмэлдэн, зүүдэн шэнгээр үнгэршэбэл даа. Саг жэлэй сахариглан саашалхада, хүнэй хэһэн хэрэг үринэртэнь, арад зонийнь аша туһада үлдэг гэшэ.

Нүхэр тухай үгэ БЭЭЛНЭН ХҮСЭЛ

1963 оной намар һэн. Арбан юһэн хүбүүд, басагад Хоца Намсараевай нэрэмжэтэ Хэжэнгын дунда һургуулийн нэгэдэхи классста ороо һэмди. Алтан шара набшаһадай хаһада һургуулийн шаби боложо, наһанайнгаа эрхим нүхэдые олоһон үдэрһөө хойшо хэды намар үнгэрөөб даа.

Суг һураһан эдэ нүхэдэймни дундаһаа нюргаар набтархан аад, дуугарамгай, номдоо бэрхэ Долгор гэжэ нэрэтэй басаган һургуулида ороһон түрүүшын үдэрһөө бусадһаа илгардаг бэлэй...

Энэ жэлэй декабриин 18-да дүшэ наһаяа гүйсэжэ байһан үеын нүхэр Долгор Бадмацыреновна Санжимитыпова тухай энэ мартагдашагүй үдэртэйнь дашарамдуулан тобохоһоноор хөөрхэ хүсэлтэйб.

Д. Б. Санжимитыпова 1979 ондо Буряадай гүрэнэй багшанарай дээдэ һургуули дүүргэһэнэйнгээ удаа Хэжэнгын аймагай Дунда-Худанай дунда һургуулида математикын багшаар хүдэлнэ. Долгор һургуулийн наһанһаа эхилжэ, тоо бодолгодо ехэ дуратай, багша болохо хүсэлтэй һэн. Аха классуудта улам үсэдөөр номоо үзөө, хожомоо багша болохо хүсэлөө бэелүүлэ һэн. Тоо бодолгодо дуратайгаар хүмүүжүүлһэн Долгорой багшань Анна Цыренжаповна Шойнжурова юм. Ерээдүйнгөө мэргэжэл шэлэхэ хэрэгтэнь Долгортоо энэл багша ехэ үүргэ дүүргэе.

1979 онһоо эхилжэ Д.Б. Санжимитыпова элдэб классуудта математика амжалтатай заана. Олон жэлэй туршада Дунда-Худанай дунда һургуулийн классһаа гадуур хүдэлмэри эмхидхэгшээр хүдэлөө. Һургуулида һурахадаа классайнгаа түрүү зэргэдэ ябадаг, багһаа эмхидхэһын бэлитэй, наһамгай Долгор наһамжа дуралдал оруулаад лэ, шэнэ һонин хэрэгтэ маанадаа элсүүлжэл байдаг һэн. Мүнөөшье тэрэ зангаараа. Тус һургуулийн ажал хүдэлмэридэ эдэхи үүсхэл ехэгэй багша Долгор Бадмацыреновна горитой хуйтгаһа оруулдаг.

Долгор Бадмацыреновна наһанайнгаа нүхэр Дамби-Нима Нимбуевич Санжимитыповтэй нэгэ хүбүүтэй, 2 басагагай, шотагтаа хүндэтэй айл бүлэ юм. Дамби-Нима нүхэрынь Могсохон шотагайнгаа һургуулида физикэ заадаг, хэдэн жэлдэ энэл һургуулийн директорр хүдэлһэн байна. Намжил хүбүүниинь Улаан-Үдэн "Россин эдиршүүл" гэжэ спортивна "бүлгэмдэ бүхэ барилдаанай талаар Россин габьяата тренер Ф.Н. Махуговай хүтэлбэри доро һуралсал хүмүүжүүлгэ гарадаг тусхай һургуулида һурадаг. Байгша оной сентябрь һарада Буряад Республикын Президентгын шанда хүртэһын түлөө мурьсөөндэ түрүү һуури эзэлжэ, бэрхэ барилдаашан боложо ябаһаа харуулаа. Санжимитыповтэй хоёр басагадын шотагайнгаа һургуулида амжалтатай һурана.

Могсохон шотагтаа багша мэргэжэлээрэ Долгор Бадмацыреновна арбаад һайса гаран жэлдэ хүдэлхэдөө, хэдэн үеын һурагшадые хүмүүжүүлжэ гаргаһан байна. Олодо эрдэм олгохо үүргэтэй багша нүхэрни мүнөө орёо хүшэр сагта ажаллана. Тээд яахаб. Хүн гэһэн һайн наһаа сэдхээд, найдал дүүрэн ажаһууха ёһотой.

Багша гэжэ хүндэтэйгөөр нэрлүүлдэг Долгор Бадмацыреновна Санжимитыпове суг һураһан бүхы нүхэдэйнь зүгһөө 40 наһанайнь ойн баяраар хани халуунаар амаршалаад, ажабайдалай хүшэрхэн "долгиндо" диилдэнгүй, ажалдаа амжалта туйлажа, эдүүр энхэ, амгалан тайбан ажаһуухыень хүсэнэб. Э. ДАМБАЕВА.

Нүхэр гэжэ нэрэтэй эрхөө баруулжаа 3-4 оной газарта малшадай ханда зуһадаг байгаади. Тымнай зүүн, баруун түрн гөрхөд харьялан та. Үдэрэй халуунда уһанда, жараахай шүүрдэжэ шаш.

Һээрээл тоомгүй хамнайб даа. Ганса үнөөдые уһаад гүйлгэдэг бэшэ, шалхагар хүзүүтэй гахайнуудай хоолойнь сэлхэлзжэ байхадань, донгорогоор отолоод үзэхэдэм, сайбагад гээд, сагаан өөхэн бултайһа һэн", — гэжэ хүчин багшанидаа түһөөтэй болон, хэдмшье бүдүүн томоозгой марьяатай болобошье, абари зангын тэрэл хэб соохоноо хэбэртэй байхадань, намда бүришье һонин байгаа.

БАЙГАЛ ШАДАРАЙ ХҮРЬНЭ ШЭНЖЭЛЭГШЭ

Байгал шурьһэ шэнжэлэгшэ гол эрдэмтэ-экологиудай нэгэн, Буряад Республикын эрдэмэй габьяата ажал ябуулагша, хүдөө ажыхын эрдэмэй доктор, Эрдэмэй ба искусствын Петровско академиин академик Цыденжан Хутанович Цыбжитов Буряадай эрхэ ажыхын институтдай студент байха саһаа 147 хүдэлмэри элдэ, тэрэ тоодо, хүрһэнэй географи, картографи, генезис, физикэ, хүрһэнэй эрози ба экологи гэхэ мэтэ болоно.

Һургуулинуудай студентүүд тэндэ практика гарадаг, институтдай эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэд диссертацингаа темнүүдые байлан тодорхойлдог байгаа.

Дүүргэһэн хүдэлмэрингөө түлөө Ц.Х. Цыбжитов элдэб шатын олон шагналнуудта хүртэһэн, тэрэ тоодо, В.В. Докучаевай "Русский чернозём" гэхэн номой гараһаар 100 жэлэй ойдо зориулагданан дурасхаалай медалар шагнагданан юм.

Мүнөө үедэ Ц.Х. Цыбжитов "Агропочвоведение" гэхэн мэргэжэлээр кандидадай диссертацинуудые хамгаалгын талаар тусхай шэглэлтэй соведэй гэшүүнэй, Буряад Республикын болон Монгол Уласай эрдэмэй талаар зохиолуудын Соведэй гэшүүнэй, эрдэм-техникын хэдэ хэдэн зүблэлнүүдэй гэшүүнэй, Буряадай гүрэнэй университедэй экологиин кафедрин профессорэй уялгануудые дүүргэдэг. 1996 ондо эрдэмэй ба искусствын Петровско академиин Буряадай региональа ангиин президентгээр һуһагдаа.

Буряадай хүрһэ шэнжэлэгшэд, нүхэд, шабинарын Цыденжан Хутановичта зохёохы ажаданы шэнэ амжалтануудые туйлажа, наһанан, һарбайһандаа хүржэ, эдүүр энхэ, һайн һайхан ажаһуухы үнэн дүрхэнһөө хүсэнэ.

В. УБУГУНОВА, Эрдэмэй ба искусствын Петровско академиин гэшүүн-корреспондент, биологийн эрдэмэй кандидат.

Толилогдоогүй зохёолнуудһаань

Дондок УЛЗЫТУЕВ

ТАБАН ХҮЙХЭР НҮХЭДЭЙ ТАРХЯА ЯАЖА ЗАНАНАН ТУХАЙ

(сценкэ)

(Түгэсхэл. Эхинийн декабриин 17-ной дугаарта)

НАДМИД. Нүхэд, хёсходомнай юумэн бии гү даа, али үгы гү?.. Шаруугаймнай шантагар Тогмидто үгэхэйгүйдөө болохо. Дан үни болошобо. Сээлэ час соо үгыл!

ЖЭГМИД. Нээрээ, ии хойноһоонь ошоод ерэл даа. Тогмидто үгөөгүй һаа, шамда үгэхэл байха.

СЭМЖИД. Тиима-а, тиимэ шамда үгэнгүй, хэндэ үгэхэнэ һэм!

ЖЭГЖЭД. Шаруутанай гэр хэн баригжа үгөөб? Ши баряан! Пезиэнгыень хэн хээб? Ши хээни. Харша хорёо, уборно хүүрээрөө иини гараар бүтээ бэйзэ һэн гү?

НАДМИД. Верно-то, верно! Намда үгэхыень мэдэнгүйб даа. Үглөөгүүр онгооихо сонхыень тоноожо-тоноожо, һула ерээ һэмнайб.

ЖЭГМИД. Хара эртэ хэн үүдэ тайлахань даа. Мүнөө түлэг дундаа наймаалжа байна гүбы. Ошо, ошо...

ЖЭГЖЭД. Бары, нээни, бултанай буянда гэжэ гурбые табишаб. (Мүнгэ харбайна).

СЭМЖЭД. Минихи! Баһа гурба. (харбайна).

НАДМИД. (Мүнгэ харахадаа, ульгам боложо). Но лаадно, шимэ юумэнэй болоо хада ошохоом ааб даа.

(Мүнгэ "һард" гэтэр абаад, түргэхэн гарана).

ЖЭГЖЭД. Мүнгэнэй иэгиэг харамсаараа, хашан мориной гэр тээгээ яараһандал ульгамдашабал...

ЖЭГМИД. Юумэн гээшэмнай шимэл ха юм даа. Хамаг юумэн хуу мүнгэн дээрэ...

СЭМЖЭД. Үгы ааб даа, һанаһаар юумэн байхагүй! Таанар сансарын сагаан хорхойнууд гээшэт. Юумэн гээшэмнай философиин ёһоор хии юм. Тойроод хуу хогоосон. Хии дээрэ хии байна гээшэ. Химэ гэдэг эрдэмнайиы хии гэнэн буряад үгэһөө бии болоо биуу...

ЖЭГМИД. Зай даа, энэмнай эхилбэ. Би шамда хии тухай хэлэнгүй, амиды мэндэ тэхыжэ ябаһан Надмид тухай хэлэнб.

ЖЭГЖЭД. Сэмжэдтэй һанаараа тоосолдооб, тоосолдохыиыб. Бии байһан Надмид юундэ хии болоо юм? Надмидай баруһан гэрнүүд, хэһэн пезиэнгүүдынь, тэрэнзэйнгээ түлөө абаһан мүнгэнишь хии бэйзэ хэ юм!

СЭМЖЭД. Надмид байгаа бэд даа. Хаа хаагуур тэнүүлтээжэл, халым сохижон ябаха. Бүхы һанаараа мүнгэнэй хойноһоо оодороод, олоһон юумэнишь үгы бэйзэ гү? Хогоосон!

ЖЭГМИД. Гүрэнэй түмэр касса соо олоһон мүнгэнишь хабтагараараа хэбтээ ааб даа.

ЖЭГЖЭД. Тиимэ мүнгэн юу байхаб даа. Ехэнхиень уужархина гүбы. Олөхыиынь олодог даа, юу хэлэхэб! Колхоз, совхоздо хүдлөөб гэжэ зобонөгүй ха юм. Хадаһан ганса хадаһан бүхэнэй түлөө мүнгэн гэхэл байна

биуу даа.

СЭМЖЭД. Яаба хээбэшь, хуу хии юм. Шини сохиһон картаиханууд баһал хии, хии юумээр хүнэй хии дээрэ гаргахани!

ЖЭГЖЭД. Үгы, тиимэ бүхы юумэнэй булта хии һаань, ии юундэ мүнгэ олоһони? Юундэ манаар архи уунабиш, хии зоноор?

СЭМЖЭД. Битнай мүнгэнэй түлөө хургаа хургаарааны сохёогүй хүм, сохиһоньегүйб. Миин буянда гэжэ хүн зоной өһөдөө асаржа урдам табихадань, абаад тэрэнэ таанар мэтэ пөөжэ, суглуулжа ябадаггүй, буян хэшгээй түлөөдэ сэржэм үргэнэ гээшэб. Сэржэм гээшэмнай бүтээлдэ ехэхэн хэрэгтэй юм шүү.

ЖЭГМИД. Заяан зайлуулнай эхилбэ даа.

СЭМЖЭД. ...Гаанар хилээмэн, хилээмэн гэхэдэ, хос-хос гэлдэд гүйлдэхэт, философи болоходо - ум-һад, уһан шалбааг зон гээшэт!

ЖЭГЖЭД. Хаял даа саһань тэрэ хигээ. Хии хии гэжэл байхадань, хиришгээр болоһон: хии юм һаа, хии боложо гүйжэ ошоод, Шаруутанай амбаар соһоо хахадые абаад ерши!

ЖЭГМИД. Тиимэ, тиимэ, хараялиш! Сэмжэднай хэр хии болошо ааб?

СЭМЖЭД. (Уурлажа). Һэ! Гаанараар философи хөөрлэнхаар, тарбаганай нүхэ руу хүхирөө һаа, тархилиш үбдэхөө болошохо һэн. Ошохоом. Бүтээлдэ һуухам саши. (Гарана).

ЖЭГЖЭД. Сэмжэ-эд, бай бай!

ЖЭГМИД. Байгыи даа, байгыи! (Хойноһоонь гүйлдэжэ гарана).

Хооһон сценэ.

(Надмид оробо. Иинэ тишигэ харааниална).

НАДМИД. Золигуудини хайшаа үгы болошобо гээшэб? Гэртэ орошоо гү? Сэмжэ-эд! Өв, Сэмжэд! Жэгмэ-эд! Яаһалта? Жэгмэ-эд!

Яаһалта? Жэгмэ-эд!

Жэгжэд Жэгмид хоёр тумархаһан Сэмжэдэ хоёр тэрэнэнь татажа оруулна. Сэмжэд Надмиды харамсаараа, гэнтэ ульгам боложо, нүгөө хоёрһоо һуга харайн, тэрэндэ гүйжэ ошоно.

СЭМЖЭД. Алим бэ? Гаргыи бушуухан!

НАДМИД. Үгыл даа, үгы.

ЖЭГМИД. Үгы гү? Юу хэлэнэи даа.

ЖЭГЖЭД. Дууһашоо гү?

СЭМЖЭД. Мэдээл һэм, аса наһань гурбыем. Өөрөө ошохоом.

НАДМИД. Үгыл даа. Үгы. Үсгэлдэртөө һалаа һэн гэнэл. Нэгэнэй үлөөд байхада, Жорхойн Доржындо айлиан ерээд, һүни ержэ, абаһаа гэнэл даа. Үгы, тэрэ Тогмиднай хаанаб, ерээгүй гү?

ЖЭГМИД. Үгы ааб даа. Тогмид харагдаагүй. Хайшаа тоһилоо гээшэб?

ЖЭГЖЭД. Үгы, Тогмидто найдаха юун бии

юм? Тогмид тоһилоо ааб даа, нэгэ тээшээ

НАДМИД. Гурбан солхообтой болоол һа Тогмиднай тогтон торонгүй, Тогмид хүүрээрэнь ошоно ааб даа, юу һанаабта! Би тиби раз!

СЭМЖЭД. Уушаһан Тогмидыиы хүүр утаарин нүхэшь һахи-ганса даа. Одоо найдалгүй, ойн хара гүрөөһэндэл амитан юм.

ЖЭГМИД. Хүн бэйзэл байна даа. Солхо абаад, үгы болошохо гээшэмнай юун гээшэ

ЖЭГЖЭД. Мүнгэ абаад ошоо юм гү?

НАДМИД. Абаа бэд даа. Мини дад табан копейкэ һалаа. Шоорт, бусалтагүй, нурнаал!

СЭМЖЭД. Яагаа дан һэишгэгүй юм гээшэ. Гарая даа саши. Сүлөөмнигүй. Бүтээлдэ һуун Надмид, аса наһань тэрэ гурбан солхооб Хэрэгтэй юм.

НАДМИД. (Гаргажа үгэн). Жэгжэ харбагад гээд, өөрнгөө мүнгэ баһа абаһа. Абагыи даа, һалагты тишгээд... Доржон сонхыем шэллэжэ үгыи гээ һэн. Штүүхэ олохол байхаб.

ЖЭГМИД. Тогмидто найдажа, бүхэ үдэрөө барабаб. Долоон һүниин харанхыга оро һэсгүй тоһилог, солхообтом хахаже үгэ (Тогмид орожо ербэ).

ТОГМИД. Тьфу! Арайиы гэжэ олооб!

ЖЭГМИД. Үгы... энэ... юу гэнэи даа?!

НАДМИД. Нээрээ үү?! Молодец. Паря!

СЭМЖЭД. Гаргыи тишгээд!

ЖЭГМИД. Худалаар хэлэнэ үгы аабза. Харуулал даа.

ТОГМИД. (Нэгэ шэл гаргана). Спиридов Ивановичнай даа!

ЖЭГМИД. Спирт гү?!

НАДМИД. Вот здорово! Хахараас даа!

ЖЭГМИД. Нүхэр, бии шамайгаа мэдэгшэ даа. Асарха гэжэ мэдээд байгаа һэм.

СЭМЖЭД. Зүүн нодэмни татаад абаа һэ. Мини зүн алдахагүй даа. Алдаагүй юм.

НАДМИД. Иимэ хүнтэй нүхэсэхыиы зохилтэ сонхыиини үрөөһэн ишл тэһэрхэй һэн гү даа ишлээд хуюжэбди! Чичаас!

ЖЭГМИД. Машинатай ха юмини. Бидэни туража үхэхгүйдэи даа. Үглөөдэр гүйлгөө ерээрэй. Оройноогоор хэрэгтэй һаань, хэмэиээг отход хаяад үгүүжэм. Зай гү, Тогмид **ЖЭГЖЭД.** Нүхэр, карточкыи сохёо томоор гаргаад үгэхэм гү, аа?

СЭМЖЭД. Тогмиднай нээрэл хии бэйзэ байнаш даа. Хии бэйзэ даа, бэйзэ. Одоо диваажанай орондо түрэмөөр боди мүртэ буян ехэтэй хүн байнаш!

ТОГМИД. Гэртэ ороёл даа, нүхэд!

БУЛГА. Ороё! Ороё! Ороё! ХҮШЭГЭ

Уран зохёолшо, эрдэмтэ, оршуулагша В.С.Бильдушкиновой 60 жэлэй ойдо

В. Бильдушкинов

АЖАЛША НҮХЭРНИ

Шэнээн модоной узуурта халдадаг. Шоргоолзоной бута Гэдэргээ сухариха зангүй харэгдана. Шэрэжэл олзоёо асардаг. Тэрэнэйнгээ хажууда Тэбэрээд ябахан олзонь олоороо Тэсэшгүй хүндэ, томо юм. Гүйлдэжэ, эзэдын Шоргоолзонойнгоо багахан ажаллана. бөхнээ Халуун наранай ягаахалаар, Шүүдэртэ нюураа угаагаад, Ажалда дуратай Хамтаран нуужа эдээлээд, шоргоолзонтой Шүүржэ ажалдаа гарадаг даа. Аяар багаһаа танилсаа нэм. Гүзээгээ шангаар бүхэлөөд, Үдэр бүрийнгөө ажалда Шоргоолзон юумэндэ нэм.

БАРИЛДААН

"Нас" гэнэ саһан,— халуудана. Амяа табина үбэл. Үбэл нуларжа, Нас гэнэ саһан,— Үерөөр уйлан уруудана. Амн ороно хабар... ...Хабар илажа, Хабар үбэлэй тулалдаан— Хани нүхэдөө дуудана, Мэхэ гохотой барилдаан: Ханхинама шубуудынь Хабар хабархажа, Хабыень магтан дуулана, Харьялан горхоор

БУЛЖАМУУР

Яатайхан дууша шубуун, Агуу оронойм баяраар Ямар зүгтэ ниидэнэш. Аялгаш тэндэ соностонол, Янгинама үбэлхөө тэрьедэн, Аяар холоһоо шууян, Ямар далай отолнош? Агын дуунууд хотирон Халуун шотагта айлшалан, Тайгын саһан хайлажа, Хүхюун хабарые хүлээнэ Гаран горхоор урдаба. Хоншуу агаарта элин, Мэндэн шотагтам тэхэрьш, Ханхинан байһанаа Дууша, хүлээнэм шамайгаа, һанана гүш? Мэдэнэм, баяраа дуулахыш Дуулахаб инагтаяа Арюун сэхир агаараар тарилгадаа!

ТАРЯАЛАН ТАЛЫН ДУУШАН

Хабарай саһан хайлаад, жалгаар шарьяжа, горхон болон урдана. Тала нугаар зарим газарнууд наранда хатажа, хуурай болонхой. хүнийн хүйтэндэ эдэ саһанай горход хүржэ, тала дайда руу шэмээгүй болошоод байна. Теэд хабарай эртын наранай һаяхан гараад, туяагаараа боори, жалга газарые таалажа, хүнийндөө мүйһэн боложо хоноһон горхонуудые дахин урадхуулжа байха үедэнь, мориёо зогсоожо, газарай хэрихэ, һуняхые шагнажа, эндэ тэндэ хэрхийшэһэн саһанай "нас" гэжэ бутараад урдахые хаража ехэ һайхашаан байна... Энэ үедэ газарһаа шанха өөдөө заахан борохон шубуун дэгдэн гараад, далаяраа һэбин, нэгэ дороо зогсожо, айхабтар гоё аялга татана. Тэрэнэй дууе дуулажа, хаана хаанаһаа баһал тиимэ шубуухайнууд дуурян харюусана. Элдэб гоё һайхан дуун аяар холуур жэнгирэн татана. Дайда шагнаархашоод, һаргажа нааршаһан шэнги тэдэниие угтана... Минии мориншье шэхээ һурмылгөөд, айхабтар анхаралтайгаар татаһан шэнги, хүдэлэнгүй байна. Энэ заахан борохон шубуухайнууд нарантай хамта һэрижэ, эртын хабарһаа орой намар болотор гоё дуугаа талмай дээгүүр тараадаг. Ажалша зоной таряагаа тарижа байхада, ходел энэ шубууханай дуун зэдэлдэг юм. Яагаа зүрхэ алдахагүй дуушан гээшэб гэжэ һанагша бэлэйб, теэд юун тухай ходо дуулана ааб гэжэ баһал һонирхогшо һэм... Харин энэ үглөөгүүр дахин дахин шагнажа байхадаа, дуунайнь аялгые ойлгожо абахадал гэбэб: түрэл орон, ажалша арад тухайгаа, гоё һайхан дайда тухайгаа, халюуран татууржа байгаа таряан тухайгаа дуулана ха юм энэ заахан шубуухан. Энэ шубууханай дуугаараа магтаагүй нэгэшье таряалан олохогүйш, энэ шубууханай дуу дуулаагүй нэгэшье ажалша хүнтэй ушархагүйт. Теэд ямар дуушан түрэл орон тухайгаа дуулахаяа залхуурнаб? Үглөөнэй наранаар Эхэ ороноо дуулан магтаад борохон дуушантай танил гүш? Бэшэл һаа— хүдөө талаар ябаагүйш, ажалша зонтой ушараагүйш... Таряалан талын дуушан, булжамуурхан, ходел дууншни ажалда уряалан жэнгирнэл, теэд хэн ажалһаа хашарха һэм...

С.РИНЧИНОВ.

рассказууд ород хэлэн дээрэ "Асточки с белым крылом" гэнэн суглуулбари болгон хэблэгдэ бэлэй. Эдэ рассказыуд соогоо автор түрэл һайхан дайда, байгааһаа магтан дуулаһан, Буряад ороноймнай үргэн ехэ талада, ой тайгада амидардаг шубуу шонхорнуудые, амитадые хөөршөөн зураглаһан гэшэ. Дээдэ һургуули улаан дипломтойгоор дүүргэһэнэйнгээ һүүлээр "Буряад үнэн" газетэдэ корреспондентээр хүдэлөө, удаань "Бурядай залуушуул" сониной редакторай орлогшоор томилогдоо, эндэ хэдэн жэлэй туршада амжалтатайгаар

"ШҮЛЭГӨӨ БЭШЭН АМАРШАЛНАБ"

ажаллаад байхадань, түрэл институтайхидынь дээдэ һургуулидаа багшаар ажаллахын уриһан юм. Уража ябаа залуу багша уданшьегүй аспирантурада эльгээгдэ һэн. Ленинградтай Герценэй нэрэмжэтэ институтай дэргэдэхи аспирантурада һуража ябаха үедөө, ородой мэдээжэ уран зохёолшо В.Тендряковой зохёохы замые шэнжэлжэ, диссертаци бэшэ бэлэй. Аспирантура дүүргэһэнэйнгээ удаа Москва хотын Комсомолой түбэй дээдэ һургуулида багшалхаар эльгээгдэ. Эндэ ажаллажа байхадань, диссертацияа амжалтаатайгаар хамгаалжа, хэлэ бэшгэй эрдэмэй кандидаттай нэрэ зэргэһэй болоо һэн. Эндэ үедэ монгол хэлэ һайнаар шудалжа, оршуулгын хүдэлмэридэ хабардуулагдадаг байгаа. Уданшьегүй Уласхоорондын харилсаануудай Москвагай түрэнэй институтта хариин гүрэнүүдһээ ерэнэн оюугада монгол хэлэ зааха багшаар ажаллахыень тэрэнэдэ дурадагдаа бэлэй. Эндэ хүдэлжэ ябахадаа монгол литературатай, олон уран зохёолшодтой һайнаар танилсаа. Тиин монгол хэлэнһээ ород хэлэн дээрэ рассказыудые, пьесэнүүдые, туужануудые оршуулаа. 1974 ондо Москва хотын "Прогресс" хэблэгдэ толилогдон "Монголой мүнөө үсын новелла" гэнэн ном соо оруулагдаһан В.Басты "Талын хүүдүү", А.Тудэвэй "Дальбараануудай шаг шууян", Л.Чойжолсүрэнэй "Замай эхин" гэнэн зохёолнуудые Виссарион оршуулан байдаг. Монголой уран зохёолшодой рассказыудые хоёр боти болгон, "Художественная литература" хэблэ барлуулаа юм. Эндэ Д.Чэвэгмид, Ч.Лодойдамба, Б.Баст, С.Эрдэнэ, Д.Мягмар, А.Тудэв, Д.Дорж болон бусадай рассказыуд оруулагдаа. Тэдэнэй заримыень Виссарион оршуулан, тайлбаринуудые ба уран зохёолшодой зохёохы ажалынь богонихон намтарые бэшгэһэн байна. Наяад онуудай үеэр "Монголой литературын сан" гэнэн сери толилогдожо эхилэ. Энэ серидэ оруулагдаха зохёолнуудые бүридхэлгэдэ Виссарион Саввич хубитага оруулан гэшэ. Гадна "Монголой поэзи", "Монгол уран зохёолшодой рассказыуд", "Монголой мүнөөнэй драматурги" гэнэн гурбан богиһоо бүридэһэн номуудые ород хэлэн дээрэ толилодо тэрэ ехэ үүргэ дүүргэһэн байдаг. Монголой прозын оруулагдаһан

КҮН БОЛОХО БАГАҺАА, хүдэг болохо унаганһаа буряад зон хэлсэдэг. Энэ орондо сэхэл хабаатай агшаб. Алибаа юумэндэ һаһаһан зорихоноо хэл һаладаг бэлэй. Тэрэ үбэй областин Оһын Хаһаа шотагта 1936 ондо байна. Д.Банзаровой Боохоной эрхимээр дүүргэһэн бага һаһаһаа түрэл аман зохёол, түүхэ, туураар һонирходог һэн. Бай багшанарай дээдэ һургуулида һурахаяа ерэхэдэ, шүүлэгүүдые "Усть Ордын" толилууланхай, ажалай амта танижа хэлэн дээрэ уншаагүй гэнэн уншаагүй гэнэн гэжэ үгы, али нэгэн дэлгэрэнгыгээр шэнжэлжэ, гэдэнэ шэнжэлжэ байһан хэн. Гурбадахи һуража ябахадаа Монголой поэзи дэргэдэхи аспирантурада һуража ябаха үедөө, ородой мэдээжэ уран зохёолшо В.Тендряковой зохёохы замые шэнжэлжэ, диссертаци бэшэ бэлэй. Аспирантура дүүргэһэнэйнгээ удаа Москва хотын Комсомолой түбэй дээдэ һургуулида багшалхаар эльгээгдэ. Эндэ ажаллажа байхадань, диссертацияа амжалтаатайгаар хамгаалжа, хэлэ бэшгэй эрдэмэй кандидаттай нэрэ зэргэһэй болоо һэн. Эндэ үедэ монгол хэлэ һайнаар шудалжа, оршуулгын хүдэлмэридэ хабардуулагдадаг байгаа. Уданшьегүй Уласхоорондын харилсаануудай Москвагай түрэнэй институтта хариин гүрэнүүдһээ ерэнэн оюугада монгол хэлэ зааха багшаар ажаллахыень тэрэнэдэ дурадагдаа бэлэй. Эндэ хүдэлжэ ябахадаа монгол литературатай, олон уран зохёолшодтой һайнаар танилсаа. Тиин монгол хэлэнһээ ород хэлэн дээрэ рассказыудые, пьесэнүүдые, туужануудые оршуулаа. 1974 ондо Москва хотын "Прогресс" хэблэгдэ толилогдон "Монголой мүнөө үсын новелла" гэнэн ном соо оруулагдаһан В.Басты "Талын хүүдүү", А.Тудэвэй "Дальбараануудай шаг шууян", Л.Чойжолсүрэнэй "Замай эхин" гэнэн зохёолнуудые Виссарион оршуулан байдаг. Монголой уран зохёолшодой рассказыудые хоёр боти болгон, "Художественная литература" хэблэ барлуулаа юм. Эндэ Д.Чэвэгмид, Ч.Лодойдамба, Б.Баст, С.Эрдэнэ, Д.Мягмар, А.Тудэв, Д.Дорж болон бусадай рассказыуд оруулагдаа. Тэдэнэй заримыень Виссарион оршуулан, тайлбаринуудые ба уран зохёолшодой зохёохы ажалынь богонихон намтарые бэшгэһэн байна. Наяад онуудай үеэр "Монголой литературын сан" гэнэн сери толилогдожо эхилэ. Энэ серидэ оруулагдаха зохёолнуудые бүридхэлгэдэ Виссарион Саввич хубитага оруулан гэшэ. Гадна "Монголой поэзи", "Монгол уран зохёолшодой рассказыуд", "Монголой мүнөөнэй драматурги" гэнэн гурбан богиһоо бүридэһэн номуудые ород хэлэн дээрэ толилодо тэрэ ехэ үүргэ дүүргэһэн байдаг. Монголой прозын оруулагдаһан

XVII жаранай гал улаан хулгана жэл (1996 - 1997 онууд)

ҮБЭЛЭЙ ДУНДА САГААН ХУЛГАНА НАРА

Table with columns for month (Буряад лунта, Европын лунта) and days (14-29), listing zodiac signs and their corresponding elements.

Гарагай 2-то шэнын 14 (декабриин 23).

Хүхэ морин, 7 улаан мэнгын, түмэртэ хуудалтай үдэр. Хулгана нарада морин үдэр тудалдахадаа, тон харша, маша муу үдэр гэжэ тоологдодог.

Энэ үдэр шэнэ гэр барижа толлобол, эзэдыннэ халаха, хандарха;

Бэри буулгабал, эрэнхэ халажа ошохын шалтаг болохо; замда гарабал, хулгайшад, дээрмэшэд ушарха;

Хүндэ нэрэ соло олгобол, тэрэ доройтохо, муудаха;

Адууна мал нэгэ газарта суглуулбал, тэдэ таража, үгы болохо;

Даллага абабал, эд зөөри арьбажахагүй, хэшлэгэй бурхан эрэхгүй. Тимэнхэ имэрхүү үдэр алибаа хэрэг эрхилэнгүй байха хэрэгтэй.

Гарагай 3-да шэнын 15 (декабриин 24).

Хүхэгшэн хонин, 6 сагаан мэнгын, огторгойдо хуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, тэнгэри тахиха, гүрэм уншуулжа, элбэ гаргуулаха, буян үйлэдэхэ, номой үйлэ эхилэхэ, гүйсөөхэ, ном номнохо, наһа утадхалгын хэрэг бүтээхэ, даллага абаха; ехэ хүниие бараалхаха, аршаанаар угааха, нүгэлөө наманшалха, дасание болон ада шүдхэр дараха мэтгын үйлэнүүдтэ хайн. Наһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ, бэри буулгаха, юумэ бузарлаха, хүниие үзэн ядаха, үбшэ аргалжа эхилэхэ, дасанай (дуганай) нуури табиха, шуһа ханаха, төбөнхэ, эм найруулха, замда гараха, ном оршуулаха, нүүхэ, шэнэ газарта бууса түхээрхэ, хутага хурсадаха мэтгын үйлэнүүд хорюултай. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, амгалан тэнюун байдалда хайн.

Гарагай 4-дэ хуушанай 16 (декабриин 25).

Улаан бишэн, 5 шара мэнгын, уһанда хуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, лусуудта үргэл үргэхэ, наһанай хүсэ, наһанай хэшгэ арьбажуулаха, эм найруулха, ноёндо гуйлгатайгаар хандаха, дасан (дуган) шэнэлхэ, заһабарилха, наһа утадхалгын ном уншуулаха; ном номнохо, хии бараа сараха, түмэрөөр уранай зүйл бүтээхэ, угаал хэхэ, бүлэдөө даллага абаха, зурхай шудалха, юумэ худалдаха,

худалдажа абаха мэтгын үйлэнүүдтэ хайн. Бэри буулгаха, түрэ хурим хэхэ асуудалаар дасанда хандаха шухала. Энэ үдэр наһа барагшын хөдөөлхэ, замда гараха, дасан (дуган), мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые арамнайлаха, засаг буяалдан хэрэлдэхэ, тэмсэхэ, заргалдаха, нүүхэ, шэнэ газарта бууса түхээрхэ, хутага хурсадаха, хубсаһа эсхэхэ, урлаха, эрын хэрэгсэл түхээрхэ, ехэ уһа гатааха, заргаһа бариха, дайсание дараха, тангариг абаха мэтгын үйлэнүүдые тэбшэхээр. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, үбшэн хүрэхэ.

Гарагай 5-да хуушанай 17 (декабриин 26).

Улаагшан тахья, 4 ногоон мэнгын, хада уулада хуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, тахиха, үргэл үргэхэ, лүн абаха, ваджрын ёһо бүтээхэ, гэрэй нуури табиха, эм найруулха, найман луста мүргэжэ, үргэл үргэхэ, шуһа ханаха, дасан (дуган), мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые арамнайлаха, уранай оноларгада хураха, үзэг шудалха, зарга шийдхэхэ, муу үйлэ болоулха, таргабэрхэхэ, айраг халааха, үхэр, мори худалдаха, наһа утадхалгын хэрэг бүтээхэ, даллага абаха, замда гараха, юумэ худалдаха, худалдажа абаха, эһэбэри табиха мэтгын үйлэнүүдтэ хайн. Гэбэнье хадаг табиха, бэри буулгаха, түрэ хэхэ, хубсаһа эсхэхэ, нүүхэ, суглаа зарлаха, үгэлыг үгэхэ, ехэ хэрэг эхилэхэ, бурханай ном уншаха, эхэнэрэй үһэ тайраха, бага үхибүүдые гэрһээ ондоо тэбшэн эльгээхэ мэтгын үйлэнүүдые тэбшэхээр. Наһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ асуудалаар дасанда хандаха шухала. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, шэг шарайн үнгэ зүһэ муудаха.

Гарагай 6-да хуушанай 18 (декабриин 27).

Шара нохой, 3 хүхэ мэнгын, модондо хуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, зальбарха, балин шатааха, уранай онол арга шудалха, агнуури эрхилхэ, тэнгэринэртэ мүргэхэ, үргэл үргэхэ, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, лусуудта үргэл үргэхэ, эм залаха, ном номнохо, тэрэниие шагнаха, даллага абаха, тарга бэрхэхэ, айраг халааха, хубсаһа эсхэхэ, юумэ худалдаха, худалдажа абаха, буян хэхэ, номой

сахюусанда үргэл үргэхэ, эм найруулха мэтгын үйлэнүүдтэ хайн. Зүгөөр улай гаргаха, нүүхэ, үри зээлиез түлэхэ, замда гараха, наһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ, хэрэлдэхэ, заргалдаха, хэн нэгэнтэй дайсад болохо, хубсаһа эсхэхэ, суглаа зарлаха, үһээ угааха, газар хэндээхэ, модо хюрөөдөхэ, сабшаха мэтгын үйлэнүүдые сээрлэхээр. Харин бэриин хэрэг үйлэдэхэ асуудалаар дасанда хандаха хэрэгтэй.

Гарагай 7-до хуушанай 19 (декабриин 28).

Шарагшан гахай, 2 хара мэнгын, хийдэ хуудалтай үдэр. Бурханай шэрээдэ мандал табиха, аршаанаар бөөс ариулаха, баярта ушараа тэмдэглэн хайндэрлэхэ, тантрын тарнинуудые уншаха, шэнэ хубсаһа үмдэхэ, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, бүжэг наада эрхилхэ, ада шүдхэр зайлуулха, хараал сараха, наһа утадхалгын болон амгалан байдалай түлөө хэрэг бүтээхэ, эм найруулха, эд бараа худалдажа абаха, замда гараха мэтгын үйлэнүүдтэ хайн. Гэбэнье наһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ, бөөгэй хэрэг бүтээхэ, зураг зураха, городто хэрэг эрхилхэ, тангариг абаха, хари нотаг руу нүүхэ, гэрһээ юумэ гаргажа, хүндэ үгэхэ, хэрээ ажал хэхэ мэтгын үйлэнүүдые сээрлэхээр. Бэриин хэрэг тухай асуудалаар дасанда хандаха хэрэгтэй. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, хайн нүхэртэй ушарха.

Гарагай 1-дэ хуушанай 20 (декабриин 29).

Сагаан хулгана, 1 сагаан мэнгын, галда хуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, зальбарха, лусуудта үргэл үргэхэ, эдэй тэнгэри тахиха, үүдэ гаргаха, нарай үхибүүдые эмшэхэхэ, хяһа гаргаха, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, дайсание, муу үйлэгэ ябуулые болоулха, буян хэхэ, аршаанаар угааха мэтгын үйлэнүүдтэ хайн. Харин үхибүү хүлдэ оруулха, багануулые гэрһээ гаргаад, ондоо тэбшэн эльгээхэ, эблэрхэ, хэлсээ хэхэ, нүүхэ, эм найруулха, субарга, мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые бүтээхэ, замда гараха, улай гаргаха, үхибүү үргэжэ абаха, хүн дүрсээ алдаха, бэри буулгаха, ном оршуулаха мэтгын үйлэнүүдые тэбшэхээр. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, үлэсхэлэн байдал үзэгдэхэ.

Соёлой һонин

ХЭБЭД номхон Хэжэнгээс холо ойгуур суурхуулжа ябаһан хүбүүдэймнай нэгэн композитор Баир Батодоржиев, - гээд тайзан дээрэн оркестрай урда зогсоһон Дабацу Юндунова танилсалгын үдэшые нээбэ.

Юун болоо, яагаа юм гэхэдэ, залуу композитор Б.Батодоржиев ноототой дуунуудайнгаа түрүүшын согсолбори хэбэллээ гаргажа, филармонийн концертнэ зал соо дүүрэн сугларһан шагнагшадтай тэрэнээ танилсуулба. Тэрэ ном нотагайн Цэдэн Хүбүүхэйн бэшэһэн шүлэгэй нэрээр "Хуби заяамни" гэжэ нэрлэгдэнхэй.

Ямаршые хүндэ түрэнэн нотаг, түшэһэн эсэгэ, түрэл хэлэһнээ дээрэ юун байхаб даа. Эгээл тиймэһээ поэт Георгий

ДУУНАЙ НАЙНДЭР

Дашабыловой үгэ дээрэ бэшгэдэһэн "Хэжэнгээ һананаб даа" гэжэ дуугаараа тус үдэшэ эхилээ. Опера болон балетэй дуушан Тогмит Танхаев энэ дуу ханхинуулаа. Энэмнай баһал Хэжэнгэ нотагай хүбүүн ха юм.

Халуун алыга ташалгаар угтагдһан энэ дуунай һүүлээр Баир Батодоржиевта үдэшые хүтэлэгшэ хандажа, шагнагшадайнгаа һонирхолые таһандал, хэдэн асуудал табиха:

- Таниие радиоинженер мэргэжэлтэй гээд мэдэнэбди. Яажа, хайшан гэжэ ябаһаар композитор болошоо гэшэбта, хөөржэ үгыт намтараа...

- Би 1979 ондо Хэжэнгын дунда һургуули дүүргээд, Томскын политехническэ институтта ороһон хүм, - гээд Баир хөөрөөгөө эхилбэ. Студент ябахандаа, хүгжэм, дууһаа холо байгаагүйб даа. Институдта дүүргээд, Буряад орошоо бусахадаа, прибор-бүтээлгын заводто инженерээр ажаллажа эхилээ һэм. Тийгэжэ байгаад, Барилгашадтай клуб соо сугларга байһан "Уряал" гэжэ ансамблыда ябадаг болооб. Тэндэ дуулахаһаа гадна дуу зохиёжо эхилээби даа, - гэжэ залуу хүгжэмшэн хөөрөөб.

Забһарлалай үе соо тэрэ үедэ "Уряал" ансамблие хүтэлбэрилжэ байһан В.Ц. Дамбуевтай хөөрөлдөөбди.

- Байрай амжалтатой зам "Уряалһаал" эхитэй гэхэ байнаб. Институт хая дүүргэһэн залуу хүбүүнэй ансамблыдамнай орожо, эдэбхитэйгээр хүдэлжэ эхилэхэдэ, ехэ баярлаа бэлэйб. Дуу, хүгжэмдэ дуратайны гансата элрээ һэн. Баир ехэ оролдосотой, урагнаа наһантай, хайн зантай хүбүүн юм лэ даа. Шэлэһэн замын урагшатай байһай гэжэ хүсэгшэб, - гэбэ.

Б.Батодоржиевтай концертдэ олон позүүдые хараабди. Тэдэнэрэй бэшэһэн шүлэгүүд дуун болгодоод эдэлжэ байхадаа, автор бүхэндэ омогорхол түрүүлжэ байгаа бээ. Эгээл олон шүлэгүүдэйнь дуунууд болоһон Гунга Гомбоевич Чимтовэй омогтой шарай харагдаа һэн.

Дуунуудыень гүйсэдхэһэн артистууд позүүддэ олоншые байжа болоо ха. СССР-эй арадай артист Дугаржан Дашиев түрүүтэй Елена Шараева, Тогмит Танхаев, Баатар Будаев,

Баир Базаров, Хажид Аюржанаева, Дымбрэн Ричинова, Дамба Занданов, Виктор Хубаев гэгшэд, муу Дымбрыловтэнэй бүлэһэн ансамбль, лицей-интернада "Наран" гэжэ ансамблин эдиде дуушад Байрай зохиёбо дуунуудые сугларгашада һонорто дурдахан байна. Олохон дуунуудынь зоноо сэдхэхэдэ хайшагдажа гэрбемэ халуун алыга ташалгаар угтагдһан бэлэй.

Олон ондоо позүүдэ бэшэһэн шүлэгүүд композитор "эдеэн" болго хадаа ганса тоонто Хэжэнгэ магтаа бэшэ, Түнхэн Хурамхаан, Түгнэ болон бусад нотаг нуганууд тухай хайша дуунуудые мүндрүүлээ гэх шухала.

Энэ үдэшэ дуулаһан бүтэ дуушад хамтадаа тайз дээрэ гаража, Г.Чимитовэй шүлэгөөр бэшгэдэһэн "Буряад монгол алдарһан" гэжэ дуу гүйсэдхэжэ, концерттэ түгсэхэһэн байна.

Һүүлээрнь дуунай шэн номтой танилсагшад авторые амаршалһан дулаха үгэнүүдые хэлээ, үрэлнүүдэ зориулаа, гарай бэлгүүдэ барья. Нотагаар хидайһи "Хэжэнгэ" гэжэ эблээ түлөөлгшэд саашада амжалт туйлахыень хүсэһэн байна.

Гэхэ зуура Буряад Республика доторнай зохиёбо ажалтанай элдэб холбоонууд тэрэ тоодо Композиторнуудайшые холбоон бии ха юм. Тэдэ Композиторнуудай холбооной зүгһөө композиторай хүдэлмэри юунда анхарагдабагүй гэшэб. Хэрбээ концертдэ зоноо сугларһаар, угтан абаһан алыга ташалгаарнь сэгнэхэ болоһаа, Баир Батодоржиевта дуунуудта дуратайшуул илангаяа залуунууд, ехэ олоо байна. Байрай ганса алыга зохиёгоод хуудан бэшэ, хари гитара дээрэ наададагынь оорөө гүйсэдхэдэһэн амжалтадань түлөөлнэ ха гэжэ һанагдһана.

В. ТОКТОХОЕВА ЗУРАГ ДЭЭРЭ: композитор, Буряад Республикаын соёлой габьяаш, хүдэлмэрилэгшэ Баир Батодоржиев.

С. БАЛДУЕВАЙ фото

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Editorial and address information for the newspaper, including contact details for the editor and various departments.

Redaction phone numbers and other contact information for the newspaper's offices.